

KULTÚRA

ROČNÍK XVIII. – č. 6

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

18. MARCA 2015

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

V živote národa sú udalosti, ktoré by si mali ľudia pamätať a pripomínať.

Platí to aj o vyhlásení štátnej samostatnosti 14. marca 1939. Jej vyhláseniu predchádzalo dvadsať rokov úporného úsilia o zachovanie života národa. Žili sme už v Česko-Slovensku, ale neboli sme rovnoprávni a rovnocenní. Všade bola česká majorizácia a to bola hlavná príčina politického napätia, čoho výrazom bol boj za autonómiu, ktorý viedol Andrej Hlinka a jeho Ľudová strana. Verejne sa to prejavilo napríklad na Pribinových oslavách 13.-15. augusta 1933 v Nitre, na ktoré česko-slovenská vláda Andreja Hlinku - predsedu SLS a poslanca Národného zhromaždenia - ani nepozvala. Mládež ho však vyniesla na tribúnu, odkiaľ proti vôli usporiadateľov prehovril o situácii slovenského národa. Slovensko žilo v napätí, keď prezident Dr. E. Beneš znovu zdôraznil, že o autonómii Slovenska nemôže byť ani reči. V tom čase bol som študentom trnavského gymnázia a aj my žiaci cítili sme to ako krivdu a nespravodlivosť. Plní nádeje sme čítali v novinách slová, ktoré 4. apríla 1938 pred zástupom v Ružomberku povedal Andrej Hlinka: „Slovenský národ už nič nezničí. Slovenský národ bol, je a bude. Amen!“ V tomto duchu sme žili aj pri oslavách dvadsaťročného jubilea podpísania Pittsburskej dohody 5. júna 1938, keď Dr. Peter Hletko priniesol jej originál. Tu už ťažko chorý Andrej Hlinka prehovril k stotisícovému zástupu občanov z celého Slovenska. Na otázku talianskeho novinára, či by Slováci nechceli samostatnosť, Hlinka odpovedal: „Ktorý národ na svete nechce samostatnosť?“ Hlinka zomrel 16. augusta 1938 a na jeho poslednej ceste prišiel sa s ním rozlúčiť mnohotisícový zástup Slovákov, ktorý ho veľmi miloval.

V Európe vedúcu úlohu hral nemecký kancelár Adolf Hitler, pred ktorého požiadavkami ustupovali všetci politici Európy. Česko-Slovensko sa prvé dostalo do jeho záujmovej sféry a nepomohli mu ani západné mocnosti, ani ZSSR. Udalosti nabrali rýchly spád a zodpovední slovenskí politici museli konať a voliť tú najpriateľnejšiu cestu. 30. septembra 1938 prišlo k Mnichovskej dohode, keď Česko prišlo o Sudety. Beneš 5. októbra 1938 emigroval do Londýna. Z Maďarska zaznievali revizionistické požiadavky. Prišlo k rokovaniam a podľa tzv. Viedenskej arbitráže z 2. novembra 1938 Maďari zabrali 10390 km² nášho územia. Predtým slovenské politické strany na rokovaní v Žiline 6. októbra 1938 prijali Žilinskú dohodu a vyhlásili autonómiu. Pražská vláda dohodu schválila a vyhlásila prvú autonómnú vládu s predsedom Dr. Jozefom Tisom. Prezidentom Č-SR sa stal Dr. Emil Hácha. Českí ministri sa 12. februára 1939 v Unhošti rozhodli potlačiť vývoj na Slovensku, čo uskutočnili 10. marca 1939 tzv. Homolovým pučom, keď vyhlásili štátárium, vojensky obsadili rozhodujúce ustanovizne, mnohých politikov pozatvárali a odviekli na Moravu. Prezident zosadil predsedu autonómnej vlády Dr. Tisu. Hitler

Snímka: Teodor Krížka

Štrnásty marec...

sa rozhodol obsadiť Česko a po informáciách od Dr. Tuku a Dr. Ďurčanského bol ochotný, aby Slováci vyhlásili samostatnosť. 12. marca 1939 vyslal na Slovensko svojho osobitného emisára W. Keplera, aby prehovril nového predsedu autonómnej vlády K. Sidora vyhlásiť samostatnosť. Sidor na rokovaní v noci z 12. na 13. marca túto ponuku odmietol, argumentujúc, že slovenskí politici sú za evolučnú cestu vyhlásenia samostatnosti.

Vychádzajúc z Ďurčanského informácií Hitler pozval do Berlína Dr. Tisu, ktorý po prejednaní s vedením strany pozvanie prijal a 13. marca 1939 odcestoval cez Viedeň lietadlom do Berlína. Hitler ho informoval o vývoji situácie, o pohybe maďarského vojska na obsadenie ďalšej časti Slovenska a Ribbentrop chcel, aby už z Berlína vyhlásil samostatnosť, čo odmietol. Telefonicky sa spojil so Sidorom a prezidentom, ktorého požiadal o zvolanie Snemu Slovenskej krajiny, ktorý je legitímny v tejto otázke

rozhodnúť. Na Slovensko sa vrátil v ranných hodinách 14. marca 1939 a ihneď išiel informovať zvolaný snem o rokovaniach s Hitlerom. Bol utorok, pracovný deň, ale plný napätia a očakávania.

Celé Slovensko, vrátane nás žiakov, sledovalo vývoj predchádzajúcich udalostí,

ANTON KOŠTÁL

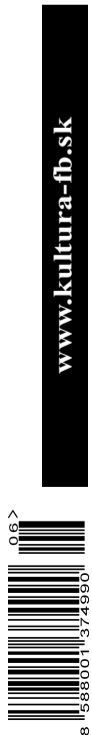
ale teraz žilo mimoriadne pohnuto. Nemali sme vyučovanie, a viacerí starší spolužiaci cestovali do Bratislavy. Ja som bol doma. Rádioprijímač bol stále zapnutý a počúvali sme Bratislavu, Viedeň, Prahu. Bratislava dávala slovenské ľudové a nové národné piesne. Informovali o nepriaznivom počasi a ťažkom prilete Dr. J. Tisu z Berlína. Dozvedeli sme sa, že sa už vrátil a informuje Snem. Čakali sme na výsledok, ale sme tipovali iba pozitívny výsledok, priaznivý, lebo sme túžili po samostatnosti. Dočkali sme sa ho. Bolo po dvanástej hodine, keď

predseda Snemu Dr. Martin Sokol povedal: „Snem Slovenskej krajiny ako jediný kompetentný orgán politickej vôle slovenského národa sa uzniesol, že je za samostatný štát.“ Tieto slová vyvolali v nás veľkú radosť, lebo sme mali pocit, že začína nový život. Na náš jasot naša matka povedala: „Máme radosť, ale čaká nás ťažká a tvrdá práca.“ V rozhlase ešte stále znela pieseň „Hej Slováci!“, no my v kuchyni pri prijímači sme si kľakli a pomodlili sa. Naplnila sa túžba národa. Vonku sa ozývala strelba z mažiarov a hlahol zvonov, ktorý nám dával povzbudenie a nádej.

Taký bol 14. marec 1939, ktorý vo mne žije už 76 rokov. Nemali by naň zabudnúť ani ďalšie generácie a hlavne mládež.

Poznámka redakcie:

Autor PhDr. Anton Košťál CSc. (10. 4. 1921)
je vynikajúci pedagóg,
filológ, publicista,
tlačovník, prekladateľ, ovládajúci taliančinu,
nemčinu, francúzštinu, ruštinu.

www.kultura-fb.sk

Ked' píšem svoj stĺpček, nemám pred sebou nič okrem monitora a večnosti. Píšem ťažko. Slová mi pripadajú ako betónové kvádre, ktoré treba dvíhať a organizovať do niečoho zmysluplného. Úcta k slovu predomnou vyvstáva ako memento. Okrem tejto bázne a chabého človečenského poznania, vedomého si nedostatočnosti, nemám nič.

Nepíšem ako politik. Politike sa usilujem rozumieť, to je akási povinnosť, no čím ďalej, tým viac mi je cudzia. Odcudzujeme sa vzájomne už takmer štvrté storočia. Aj keď jej pozorovaniu venujem, paradoxne, veľa času a energie, vzdáva sa mi, pretože jej chyba etický rozmer. K moci sa v našej euroatlantickej civilizácii predrali podivné figúrky, ktoré

škarkou, vteká pod prahy. Niet pred ním úniku inam ako do upevňovania osobnej kresťanskej identity. Ale aj tu už badať záludnosti. Čoraz častejšie badať aj medzi kresťanmi zámenu Svätého ducha duchom sveta.

Ľudia opäť márne hľadajú šťastie. Hľadajú ho márne, lebo ho hľadajú tam, kde nikdy nebolo a nebude. Šťastie totiž nie je výsledok egoistického zápasu presadiť sa, byť úspešný, menej sa namáhať, zožinať obdiv a materiálnu či finančnú odmenu. Šťastie je presne na opačnej strane. Prichádza ako pohladenie za obeť, za námahu pre dobro. Šťastie je vnímať optikou lásky ako nášho ľudského napodobovania skutočnej lásky, akú môže vyžarovať iba Boh.

Pokúšať sa o napodobovanie Božieho príkladu nie je nič iné ako

Noemova archa

akoby nemali srdce a svedomie. Hovorí a hovoria ako starosta v satire Saltykova-Ščedrina História jedného mesta, akoby tiež mali v hlave namiesto človeka obohratú platňu.

Keď som sa koncom osemdesiatych rokov minulého storočia prechádzal s filozofom a básnikom Jozefom Pauerom po starých bratislavských uliciach a spoločne sme rozvíjali úvahy o budúcnosti, zdalo sa nám, že odstránenie komunizmu privodí nepretržitý proces rozkvetu. Ľudia sa prestanú báť, uvoľnia sa všetky zábrany a svet precaluje potláčaný zmysel pre spravodlivosť, lásku a dobro.

Svet čosi ozaj valcuje. Nie je to však ani spravodlivosť, ani láska, ani dobro. Svet valcuje presne také besovské zlo, aké sme chceli zručiť, ibaže tentoraz prichádza z iného smeru. Zo smeru, odkiaľ sme očakávali slobodu cítiť a myslieť v súlade s Desatorom. A hľa, vyrútili sa na nás ako besné psy všetky deviácie sveta, pod rúškom tolerancie a multikulturalizmu dožadujú sa rozvratu prirodzenosti. Z prirodzenosti sa stáva banalita a z deviácií pokrok. Denne nás bombardujú správami o inžinierskom pretváraní človeka už od materských škôlok, o zúrivej vôli odnámať deti rodičom, ktoré sa na tomto démonickom procese odmietnu zúčastniť, o akejsi globálnej povinnosti všetkých a všetkého prijať novú uniformu, ktorá má všetky známky totality.

Komunizmus nenávidel Boha, no bol si vedomý potreby zachovať aspoň prirodzenú morálku. Isteže, bola to iba imitácia, ale bola. Umenie a kultúra, čo ako boli poznačené schematizmom a ideologickým násilím, neutiekali sa k tej podobe dekadencie, v akej sa topíme až po nosné dierky dnes.

Hľa, nová potopa sveta! Záplava nie už vodou, ale zlým duchom. Besovstvo presakuje každou

nosenie kríža. Vezmi svoj kríž a nasleduj ma - to je Kristovo pozvanie pre každého, kto chce mať pocit zmyslu. Aké je však toto pozvanie cudzie tzv. modernému človeku. Zovšadiaľ sa naňho valí iné pozvanie - pozvanie biť sa o každú minútu, o úspech, o kariéru, o vlastnú podobizňu na megaplagáte, v novinách či na internete, o vilu, auto, atraktívne dovolenku podľa najagresívnejšej ponuky.

Iba raz žiješ akoby neznamenalo - nemární čas na pomínelnosť, ale zhromažďuj si poklady na nebi. Dnes iba raz žiť znamená čo najviac konzumu, čo najviac služieb nie zmyslu, ale vlastným zmyslom.

Čo na tom, že iba celkom neďaleko trpia a umierajú nevinní ľudia? Nás sa to predsa netýka. Náš prezident dokonca pozná na to liek. Ten liek má v jeho receptári meno NATO. Je presvedčený, že onomu NATO by najviac svedčalo pod Tatrami. Nech majú americkí vojakovia pekný výhľad, keď už nás prídu chrániť pred zlým, agresívnym Putinom. Veď čože si to len tí Rusi dovoľujú - prekážať šíreniu demokracie. Len sa pozrite, už sú na styku s americkými vojenskými základňami. Nahliadnite do mapy - obkľučujú náš mierumilovný demokratický a humánný svet svojimi obrannými raketami...

Bolo by to na satiru, keby to nebolo také smutné a tragické. Veď najlepším liekom na všetky ekonomické trable je vývoz nepokoja - kľak možno čím ďalej od domu. Veď aj vy, keby sa vám zapálil smetný kôš, zaiste by si si ho nevložili do skrine alebo pod posteľ, ale utekali by ste s ním mimo dosahu vášho majetku. A keby vás pri tom náhodou posadol zlý duch, možno by ste ten horiaci kôš hodili susedovi cez plot.

Tak toto nám sľubuje pár prezident Kiska, po rusky takmer menovec Pussy Riot.

Demokratické krajiny nás zradili!

Demokratické krajiny nás zradili! Takýto zúfalý výkrik vyšiel z úst patriarchu Sýrsko-katolíckej cirkvi Ignatia Yousifa Younana. Tento starostlivý pastier svojho stáda sa 27. februára 2015 obrátil na celý svet výzvou, ktorá je prosbou a obžalobou zároveň. Povedal: „Apelujeme na spravodlivosť. Medzinárodné spoločenstvo - Organizácia Spojených národov, Spojené štáty, Európska únia - nás, bohužiaľ, naozaj zradili! Ide im iba o ekonomické záujmy, konkrétne o zaistenie zdrojov ropy. Stávajú sa spojencami vládných systémov, ktoré patria medzi najväčšie diktatúry na svete, štátov, kde niet ani náboženskej, ani občianskej slobody a kde žena nemá takmer nijaké právo. Lahkomyseľne zabúdajú na svoje princípy skutočnej demokracie.“ Ďalej ich obviňuje, že ignorujú slabých, biednych a trpiacich, pretože „vidia iba ropu ako jedinú záchranu svojej ekonomiky. Tieto národy Európskej únie, ako aj Severnej Ameriky, by sa mali rozpamätať, že existujú princípy a hodnoty, na ktorých vznikali ich vlastné krajiny a tieto zásady a hodnoty nemožno ľahkomyseľne zrádzať.“

Medzi týmito obvinenými štátmi sú na prvom mieste Spojené štáty severoamerické a s nimi aj všetci spojenci, ktorých viažu s Amerikou rozličné zväzky a aliancie, ako je napríklad NATO. Teda aj naša Slovenská republika. Je vhodné pripomenúť si, že NATO vzniklo ako obranný pakt proti sovietskej hrozbe. Za 60 rokov svojej existencie malo možnosti zasiahnuť, ale spravídla sklamalo. Mám na mysli povstanie v Maďarsku 1956, pokus o demokratizáciu v Česko-Slovensku v roku 1968, alebo Solidaritu v Poľsku. Ujarmené národy Európy dúfali však márne a čakali nadarmo.

Sovietska hrozba pominula pred 25 rokmi, ale NATO pretrváva ďalej, dokonca sa rozrástlo o ďalšie štáty. Prispela k tomu aj naša Slovenská republika svojím vstupom do tejto organizácie. Nikoho netreba presvedčať, že dominantnú úlohu v NATO majú Spojené štáty americké. Rovnako smutnou skutočnosťou je aj to, že Amerika určuje politiku a aktivitu Atlantického paktu a až príliš často ho využíva pre svoje sebecké expanzívne ciele.

Po páde Sovietskeho zväzu USA sú jedinou svetovou veľmocou. Bohužiaľ, riadia sa zásadou: might is right, čiže, kto má moc, určuje, čo je právoplatné a čo správne. Nanešťastie, na všetky problémy sveta USA majú len jedno riešenie a to je vojenský zásah. V tomto pomýlenom smere pokračujú aj napriek sústavným negatívnym a tragickým výsledkom. Aj keď disponujú najväčším

arsenálom zbraní, najlepšie vyzbrojenou armádou na svete, majú vojenské základne po celom svete, ich loďstvo ovláda všetky moria a oceány, na vojenské ciele vydávajú obrovské sumy peňazí, od roku 1945 USA nevyhrali ani jednu vojnu. Na Korei ich militaristické úsilie skončilo nerozhodne, z Vietnamu odchádzali s biľagom porážky, v Iraku a v Afganistane beznádejne uviazli a výsledky ich zásahu ostávajú otáznive. Rovnako tragické sú aj výsledky amerického výcviku domorodých armád, prostredníctvom ktorých sa pokúšajú pokračovať v svojej pomýlenej politike. Pre strednú a južnú Ameriku zriadili notorickú School for the Americas, dnes známu pod menom Western Hemisphere Institute for Security Cooperation, kde sa pod americkým vedením vychovávajú dôstojníci a politickí pracovníci pre rozličné pravicové režimy, ktoré potom pod ochranou a s podporou Ameriky udržuje pospolitý ľud v biede a beztretnosti porušujú ľudské práva. Biskup Oskar Romero (ktorý bude blahoslavený v auguste tohto roku), početní kňazi, rehoľné sestry a tisíce jednoduchých ľudí sú obeťami tejto krátkozrakkej americkej politiky.

A výsledky? V Južnom Vietname Američanmi vycvičená a organizovaná armáda sa rozplynula ako hmla v lúčoch slnka, len čo americké vojsko opustilo Vietnam; na Strednom východe Američanmi vystrojená a vyzbrojená iracká armáda bez boja opustila svoje pozície a nechala severný Irak a veľkomestom Mosul napospas Islamského štátu. Džihadisti, Al-Qaeda, Taliban a iné teroristické zoskupenia sú schopné získať a vyzbrojiť svojich bojovníkov oveľa rýchlejšie než ich Američania a ich spojenci - domorodci i NATO - stačia zabíjať. A popri tom všetky americké zásahy prinášajú so sebou aj obrovské laterálne škody (pobočné škody) spôsobené civilnému obyvateľstvu, tisíce mŕtvych, ranených, utečencov... zničené mestá a dediny.

Treba totiž pamätať, že mierou úspešného zákroku nie je len to, koľko teroristi a nepriatelia demokracie boli zabití, koľko územia bolo obsadené a zabezpečené, ale aj to, koľko nevinných obetí pri tom zahynulo, koľko materiálnych škody ľud utrpel, koľkých pokojných a neutrálnych ľudí si „osloboditeľia“ v priebehu vojenských opatrení odcudzili. Kde sa vojenským zásahom viac nepriateľov vytvorilo, než zlikvidovalo, tam nemožno hovoriť o víťazstve. V tomto ohľade doterajšie bilancia vojenských intervencií je veľmi žalostná. Posledných 60 rokov presvedčivo ukazuje, že vojenské riešenia v každom prípade sklamali.

Amerika ako veľmoc má zodpovednosť za bezpečnosť sveta. Ale tá zodpovednosť potrebuje lepšie a účinnejšie prostriedky než je ozbrojená moc. Ako varovali blahej pamäti pápeži Benedikt XV. i Pius XII., zbraňami sa nič trvale nevyrieši. O riešení, ktoré bolo vynútené násilím, platí, že medicína je horšia ako nemoc. Zbraňami sa niekedy dajú odstrániť symptómy, nie však pôvod a korene problémov. Len nedávno americkí biskupi poslali americkému prezidentovi Obamovi list, v ktorom ho upozorňujú: „While military action may be necessary, it is by no means sufficient to deal with this terrorist threat.“ (Aj keď v niektorých prípadoch vojenský zásah by mohol byť potrebný, nikdy nedostačí na to, aby odstránil hrozbu terorizmu.)

Takže prvým krokom k spravodlivejšiemu riešeniu konfliktov, do ktorých sme s Amerikou a s NATO vtiahnutí aj my, je obmedzenie vojenských akcií na minimum. A potom je tu aj ďalšia páľčivá otázka: Odkiaľ majú džihadisti a ostatní teroristi zbrane? Vlastné zbrojovky nemajú, ani modernú technológiu natoľko neovládajú, aby mohli vyzbrojiť svojich bojovníkov. A aj tu americká politika nesie veľké bremeno zodpovednosti: Oni v rokoch 1983-1984 vyzbrojili irackého diktátora Sadama Husseina, ktorý potom napadol vtedajšieho amerického nepriateľa č. 1 - revolučný Irán. V rokoch 1986-1989 americká tajná služba CIA dodávala zbrane afganistanským mudžahadinom bojujúcim proti sovietskym okupantom. V nasledujúcich rokoch sa z mudžahadinov stali bojovníci al-Qaeda, úhlavní nepriatelia Ameriky. Od roku 2011 Spojené štáty a Saudská Arábia podporovali a v určitom zmysle dodnes podporujú povstalcov v Sýrii pod zámenkou, že ide o „arabskú jar“ a umiernenú opozíciu. Z umiernennej opozície vyrástol Islamský štát, najkrutejší politicko-náboženský systém na zeme. Ozaj veľmi pravdivá a veľmi varovná je výzva vyššie spomínaného patriarchu Younana: „Predovšetkým zastaviť vyzbrojovanie tzv. umiernennej opozície. Na Strednom východe neexistujú umiernené opozície! Kým nebudeme mať jasne oddelené náboženstvo od politiky, nebudeme mať skutočnú, demokratickú, umiernenú opozíciu. Toto všetko je iba ilúzia!“

Patriarcha vyzýva mocných tohto sveta prejsť od ilúzie ku skutočnosti. Taká cesta nikdy nebýva ľahká. Najmä keď vyžaduje pokoru a priznanie vlastných chýb. Ale je to jediná alternatíva. Ináč epitafo nad našim krízovým storočím budú slová rímskeho historika Tacita: Obrátili krajinu na púšť a nazvali to mier.

Moментy, ktoré zažíváš v živote, vytvárajú vzťahy s krajinou, vnútorný súvis s ľuďmi a vlastnou kultúrou. Zbieraš ich celý život ako fotografie, ktoré ukladáš do albumov podľa veku, tém a tvojho vzťahu k nim. Tak vznikajú rôzne tematické a vzťahové albumy. Nemusia sa na seba viazať a môžu existovať ako nezávislé entity. V tvojej mysli, aj na zemi. Tam niekde prebýva definícia a vedomie o tvojom skutočnom domove.

Preto hľadáš v dave známe tváre domova, čo sa podobajú na ľudí s tvojím materským jazykom, kde ani neznámi nie sú pre teba cudzí, ale sme príslušní k sebe navzájom v duchu vlastnej kultúry. A keď sa dotkneš svojho domova čo len myšlienkami, aj poslepiacky nahmatáš zhmotnené pamiatky spoločenstva ľudí s rovnakým dejinným vývojom. To on ťa popoháňa neustále melirovať z krajinných útvarov osobitý prejav tvojej kultúry, ktorej si si zvykol byť súčasťou. Na pozadí týchto istôt ťa (národné puto bezpečne drží vo svojich okovách a tvoja nenásytná túžba po domove ti nedovolí zrieknuť sa ho.

ALBUM RODNÉHO KRAJA

V dave vnímaš známe tváre, v duchu rátaš, či ich počet klesá alebo rastie. Nechtiac ich prirovnávaš k rodnému kraju, patria sem ony alebo ty? Všetci sú známi a dôverne cudzí. Sú to tvoje cudzie priateľstvá, naše spoločné cudzie spomienky a rozhovory. Cítiš blízkosť tváří a odvrátené etnické identity. A potom už iba samé hranice - hranica etnicity, hranica charakteru, hranica schopnosti prispôsobiť sa. Chýba vlastná, spoločná báza pre ľudí tohto teritória. V myšliach, konaní, v čase a priestore.

Domov vraj tvoria ľudia, nie prostredie. Ale ty aj tak radšej hľadáš v kameňoch krehké priateľstvá zo žuly, v riekach hlboké vzťahy, v zemi ľudské teplo. Južania presne vedia, v čom spočíva príťažlivosť juhu, naše Podunajsko treba objavovať, neukáže sa hneď, len tak, na prvýkrát a hoci-komu, aj v tom je jeho čaro. Tu sa všetko dôležité odohráva pri vode, Dunaj má svoju moc, ak si ťa raz podmaní, už mu neunikneš. A je

jedno, či tvoje myšlienky iba cícerkom stekajú po rozhorúčenom hronskom dne alebo ich ľadové črepiny Hrona tlačia pred sebou, tak, či tak si Dunaj pod rázovitou Kamenicou na ne počká. Ale nespriatelí sa s nimi hneď. Ich súboj je natoľko živý, že zo štrku vybrúšia jemný a teplý piesok a z trepezlivosti tvoje myšlienky, naplnia nimi ostrovné bariéry medzi sebou a až potom sa ich vody a vône pomiešajú a stanú sa nerozlučnými priateľmi.

A na posledných miestach nášho kraja, kde kováčovské skaly prudko padajú do vody a splašené kormorány sa zlietajú k svojim ostrovným hniezdam, akoby sa Dunaj chcel obrátiť sám proti sebe a zaspáť na svojich najkrajších plážach. Ale riečne šlepy ho nasilu vlečú ďalej zachytávajú sa o posledné ostrovy, na ktorých tak často a radi zbierame jeho odkazy. Ani pritekajúci Ipeľ nedokáže zabrániť tejto nevyhnutnosti, iba sa mlčky plazí pomedzi chleba. Chleba sa neje, vymlela ho voda, za-

do lesa. Leľa je taká hornatá dedinka, že keď prížmúriš oko, vyvýšené cesty sa prekrývajú so strechami domov v údoliach. Veru, že vraj až sem sa kedysi zatúlal náš Leľ, aby dával pozor na bajty. A staré slovenské obydlia zase strážili vinohrady. Ale všetko je to už preč, aj ten boh je už zabudnutý v názve Leľanov a iba čas tu zostal ochraňovať náš domov. Nemodlíkame, iba sa pýtame - ak by sme odovzdali bohom naše spomienky na domov, bola by to úľava alebo zármutoč?

Neviem, či naozaj alebo len tak nám prozreteľnosť občas dáva zvláštne znamenia. Vidmo sa vraj zjavuje len ojedinele v horách a tým, čo sa pravidelne ukazuje, budú šťastní a hory sa im stanú domovom. To by sa šťastie u nás muselo merať hĺbkou Dunaja, lebo títo vzdušní architekti si tak obľúbili miestnu baziliku svetoznámeho mena, že ju pravidelne na sklonku leta navštevujú. Nemohra tohto neviditeľného tvorcu na obraz kupoly katedrály, kým mnohí z

touto neistotou a naučíš sa jej dôverovať, obľúbiš si ju. Chrbty dunajských vln sú ako chrbty divých koní a jazda na malých plavidlách je ako jazda bez sedla. A keď si už myslíš, že v harmonickom súboji tvojho tela s každým tajným záhybom a preliačinkou vráskavého dunajského chrbta nadväzuješ dôvernú známosť so svojim spoločníkom, jeho nevysspytateľné vody ťa znenazdajky tak rozhádzu, že opäť musíš hľadať novú istotu. Na vode, aj na pevnine.

ALBUM POCITU DOMOVA

V dave vnímaš známe etnické tváre, ktoré ti nič nevravia. Spoločný máme iba pozdrav na ulici. A ďalej? Kde sú známe slová, ich myšlienky a kolektívne legitímácie na domov? Sme mŕtve putá plné ľudskosti a zaprášené identity. Opatrujeme pocity domova bez patiny a rodokmeňa. Všetko sa tu spravodlivo delí dvomi - právo na domov na právo a domov, etnické vedomie na sebavedomie a bezvedomie, spolupatričnosť na prí-

nezameniteľnej národnej jedinečnosti. To má byť naša každodenná podstata kŕmená národnými snami a pridávaná národnostným významom.

A náš folklór a nárečie? Akoby aj korene našich tradícií nedosiahli až k Dunaju a pohrdali jeho životodarnými vodami. Etnografi a jazykovedci boli natoľko úprimní, že na Podunajsku okrem zopár izolovaných ostrovčekov neodhalili žiadne slovenské nárečie. Občas sa ozve ozembuch narodený v týchto končinách, čo si hmlisto pamätá svojich predkov z Oravy a občas utrieme prach z mŕtvaného džbánu odkiaľsi z Horehronia, čo prestal chodiť po vodu prv ako sa rozbil. Kedysi nám vozili aj knihy, pre inšpiráciu, aby sme sa nedočítali o sebe. Vlastníme tu ešte mnoho pôvabných zvyškov a črepín našej hmotnej kultúry plné známych vzdialených príbehov a myseľ plnú chýbajúceho vedenia. Ale máme chalupy vypálené od tuhého slnka, čo pripomínajú biele našuchorené rukávce a nad nimi čepiec sa ako strecha červenie, a takej menlivej stužky vo vlasoch ako je vinúci sa Dunaj, nenájdeš v celej krajine - raz modrý, keď sa rád podobá nebu, inokedy zelený, Meluzinou vyšívaný s bielymi krajkami, perleťový, keď mu tuhnú pery od mrazu a purpurový, keď sa aj slnko musí ochladzovať v jeho vodách. A tam hore, akoby ozajstné kapce, lemované dubmi a agátmí, pestré lúky a orné zeme, to sú určite rozprestreté sukne našich pramaterí. To je náš rodný kraj, čo nám nikdy nevezmú vyžraté mole páchnuce povalovou zatuchlinou. Do tanca mu spieva slávik ako repa a kraj zdobený riečnymi perlami sa zvíja v rytme dunajských vln. Alebo to škriekajú a kvília nenásytné čajky bijúce sa s kormoranmi o ostrovné poklady?

Je toto domov, ktorý smieš opustiť? Kde len dunajské lode majú moc aspoň iluzórne pohnúť hviezdami? V ktorých mestách sa nájdu ľudia, čo zaplnia naše ulice domova? Našli by v nás iné pramene poznania, čo by ich zaplavilo múdrosťou? Môžeš opustiť svoje rozsypané myšlienky a vrátiť sa na pevninu bez viny? Kde nás domov nebude tak príťahovať svojou diaľkou, aby sme mohli zostať so svojimi najbližšími? A kto by chcel opustiť tie intímne chvíle, keď na brehu Dunaja roky počítáš kamienky, aby si zistil jeho vek, keď nechtiac prijímaš jeho nevinné hry s deťmi Dunaja, kedy aj horúce letné noci majú svoj význam - nútia bdieť nad svojím domovom?

A predsa tento domov opúšťame. Nie hneď, až po skúsenostiach. Prídu noví, a urobia to isté. Odkiaľsi nás vytrhli a cestu naspäť si už nepamätáme. A na písanie vlastných dejín nemáme silu. Kto vie dokedy sa tu ešte budeme potĺkať a skrývať ako zlodeji vlastných práv?

Mnohé myšlienky na pocit domova sú natoľko cudzie a vzdialené, že na ne ani nedosiahneš. Sú pre nás také samozrejme, prirodzené a blízke, že je aj ťažké vzdať sa ich. Predsa sú však v našom bytí najbližším vzdialeným domovom. Niet inej definície skutočného domova, máme iba dlhú chvíľu so zmyslom pre život, o ktorý neustále zakopávame a cestou zbierame do svojich albumov cudzie pocity domova a vonkajšie zážitky na rodný kraj. Alebo sa vydáme za domovom neistou cestou porovnávania svojho albumu cudzieho domova a iných, cudzích albumov rodného kraja v našej domovine.

Tušenie domova

miesila zem, aby vznikla roklina v mletá vodou. Z rokliny sa stala Chľaba, čo sa v zime podobá na horskú samotu so zamrznutým tichom a tečúcim časom. To je naša Dona. V jej ľadovom potočnom oku sa zakaždým zrkadlí otázka, keď v ňom hľadáš svoju pravú masku.

Mnohým sa naša šira rovina nepozdáva, ale vylez na chľabanský cintorín alebo k posledným vínnym pivniciam pod Kamencami a hneď zistíš, že na dolniakoch dovidíme na všetko ďalej ako ktokoľvek inde. V obzore ti nebránia vysoké hory, ľahko sa zorientuješ a včas ráno na vrcholoch okolitých kopcov Pleša a Burdy ti bude ležať alebo priamo pod nohami. A keď prejdeš cez Kováčovské kopce a jeho skaly na sever tak šikovne ako tunajšie muflóny, naďa-bíš znenazdajky na domy zakliesnené

nás ešte driemu nevinným ranným spánkom nám stavia z domova vzdušný zámok. A my, šťastní sme vinní tajomným okamihom.

Až odraz tvojej vidiny o šťastí pretne na hladine Dunaja hluk nevinných, je čas vrátiť sa domov. Prv, než zakotvíš v bezpečnom prístave, ešte raz sa obrátiš za brázdou svojej pramice, čo ti práve vyoralá posledné spomienky. Pod nočnou hladinou skôr tušíš ako cítiš vlnenie hladkých tiel sumcov vábiacich rybárov do hĺbin duše Dunaja. Ale keď pri brehu ich nemotorné kanojkové trupy hľadajú tvoju prítomnosť, v duchu ich poískaš a oni skrotené pochopia, čo si vyberieš? Dunajskí rybári by vedeli mlčať...

Na vode je všetko neisté, aj tvoj domov akoby sa hojdal a nemal pevné základy. Ale keď zrastieš s

slušíkov a patriotov, národná kultúra na peniaze a národ, občianstvo na občianov a rodákov, tolerancia na negatívnu a pozitívnu diskrimináciu.

Ale vo svojom vedomí máme vlastné ostrovy a ostrovčeky. Sú pre nás však príliš tesné, ale my sme vraj skromní a tvárimo sa, že nám stačia. Tam pestujeme svoje nikdy nenaplnené identity. Prázdne reči a ich vyvrátený obsah o budovaní národných symbolov nepotrebuješ peniaze ani ľudí. Lepšie sebavedomie, čo hryzie vlastné národné spomienky na našich hrdinov, ako vedomie o mučení mysle národnou výchovou. A zatiaľ, čo všetci akoby boli na svojom mieste, iba my tu prešľapujeme a čakáme, kedy príde na nás rad. Zmysel spolupatričnosti však uniká našim krajanom až natoľko, že sa nezastaví ani na hranici bytia vlastnej identity. Potíchu si myslia, že ostrovy nepatria pevnine. Vraj športom dôjdeš skôr k národnému zdraviu a vystupovaním na pódiu sa pretancuješ k národnému sebavedomiu. Taká je totiž naša historická pamäť na podporu vlastnej kultúry. O ostatné sa už postará riadená samoregulácia - kolonizácia nášho jazykového priestoru, zakrpatený vývoj generácií medzi dvomi mlynmi - pocitom domova a rodným krajom, odsun národného obrazu do matičného geta, krádež vlastných práv na občianske identity.

A čo bude s našimi národnými snami? Zase skončia na tom páchnucem národnom smetisku snov? Pomaly ich tam bude viac ako v našich myšliach. Možno si ich raz ešte prideme vyzdvihnúť, pokiaľ úplne nezhnijú. Naši rodičia nám ustlali, ako najlepšie vedeli, vlast' nám vrátila toľko, čo sme jej my odovzdali. Ibaže, príliš veľký rozdiel medzi poznaním, realitou a skromnosťou. Je ľahké byť skromný, ak realita nezodpovedá istým, zaužívaným predstavám. Ale buď skromný, ak realita chýba poznaniu! Čo sme sa všetci zabudli na javiskách s trikolórou cez oči alebo sme si poplietli skromnosť s bezduchosťou? Príčina poznania je dôsledok v národnom vedomí štátneho zabezpečenia, našich otcov a

Snímka: Teodor Križka

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

II.

To, čo sa odohralo v kostole v Eisenachu, však nebolo žiadnou náhlou zmenou. Ticho a súvislo v Alžbete vyrastalo to, čo teraz prudko vystrelilo v ústrety dokonalosti. Podivuhodná bola viditeľná cesta životom tohto ľudského dieťaťa, ktorá sa začala v uhorskom kráľovskom zámku a skončila v hlinenej chatrči v Marburgu. Podivuhodné bolo i Božie pôsobenie, ktoré ju viedlo a formovalo jej dušu, až kým nebola hodná nebeskej koruny. Akou opovázlivosťou je túžba strhnúť závoj z Božích tajomstiev. Avšak prst Najvyššieho píše život svojich svätých, aby sme ho mohli čítať a chváliť záračné Božie diela.

Staré legendy nádherne popisujú deň, keď sa v Uhorsku narodila kráľovská dcéra Alžbeta. Vojny i sváry ustali, sýpky sa plnili úrodou ako nikdy predtým. Čarodejník Klingsor kladie jej narodenie do ďalekého Durínskeho lesa a jej budúci osud vidí vo hviezdach. Ruky trojročného dieťaťa, ktoré chceli z nadmiery milosrdnej lásky darovať nevidomému pustovníkovi vlastné oči, vraj navrátili slepcovi zrak. Je na nás, či budeme tejto legende veriť alebo nie. Ostatné skutočnosti sú však zaznamenané, priame a jednoznačné, a nemôžeme ich brať na ľahkú váhu. Štvorročné dieťa sa muselo isto prudko vzpierať, keď mu oznámili, že opustí vlasť i rodičov a vydá sa do ďalekej krajiny. Keď si uvedomíme, ako ľahko a ochotne sa potom podrobilo novým okolnostiam, musíme usúdiť, že v ňom prebývala sila, ktorá dokázala potlačiť hrdú vôľu a horela nalichavejšie než vrúcna láska k rodičom a domovu. Dieťa počulo, že Spasiteľ v podstate chleba prebýva v tabernáku hradnej kaplnky. A tak sa kaplnka stala jej najmilším miestom. Uprostred divokých detských hier, ktoré tak milovala, ju stále čosi priťahovalo k svätostánku. S rovesníkmi sa pretekala, kto prvý doskáče k dverám kostola. Tak mohla nepozorovane aspoň pohliadnúť múry, za ktorými sa skrýva Pán. V detskom srdci rozkvitla pravá a vrúcna, nežná a ostýchavá láska, ktorá už nikdy potom nezmizla.

Kráľovnú Gertrúdu zavraždili. Správa o jej smrti sa doniesla do Wartburgu. Kdeže je teraz mama? Malička bola poučená. Duše zosnulých prichádzajú k Bohu na nebesiach. Musia byť však bez poškvrvny hriechu, aby k Nemu smeli vystúpiť. Každou našou modlitbou im pomáhame, aby sa očistili a boli hodné nebeského kráľovstva. Odtedy kráľovské dieťa nemôže zabudnúť na mŕtvych. Kľáči v kaplnke, ak mu v tom práve nebránia. Aj svoje spoločníčky vodi na cintorín. „Tu ležia ostatky zosnulých. Títo ľudia boli živí, ako sme my a dnes sú mŕtvi, ako i my raz budeme. Nech je nám Boh milostivý!“ Kľáči so svojimi služobnicami s modlitbou na perách: „Pane, skrze Tvoju prebolestnú smrť a skrze Tvoju milovanú matku Máriu, zachráň tieto úbohé duše od ich trýzne. Pane, pre Tvojich päť svätých rán, urob nás blaženými.“ Landgrófka Sofia zostúpila so svojimi dcérami Agnes a Alžbetou na sviatok Nanebovzatia Panny Márie do Eisenachu, aby sa v kostole nemeckých pánov zúčastnila slávnostnej bohoslužby. Všetky tri šľachtické sú v okázalej nádhere, v skvostnom šate a nariasených plášťoch, s korunkami na hlave. Pred zrakmi celého národa pokľaknú pred oltárom. Vtedy Alžbeta vzhliadne k obrazu Ukrižovaného. Jej čelo sa sklóni pred trňovou korunou, pod ktorou krvácajú rany. Po prvýkrát ju preniklo celou silou, že kvôli nej samotnej visí Kristus nahý a opustený na kríži, kvôli nej podstúpil mučenie a smrť. Ako by mohla pred takýmto obrazom nosiť kniežacie ozdoby? Sňala si korunku z hlavy a položila ju na zem. Zaliali ju horúce slzy a

ciplom plášťa si zakrývala tvár. Landgrófka jej príkrými slovami vytkla nešľachtické chovanie. Ale to už nemohlo na udalosti nič zmeniť. Alžbete sa odkrylo tajomstvo utrpenia. Odtiaľ bude nazerať na Pána predovšetkým ako na Muža bolesti, na Nesúceho kríž a na Ukrižovaného. Nie je jediná, ktorá to zakúsila, ale v jej čase to bolo čosi nezvyčajné. Z hľadiska dejín života kresťanskej viery ako u jedného z mála ľudí u nej vystupuje tajomstvo viery do po-

urobili.“ V každom hladujúcom, v každom strádajúcom bolesťou a chorom videla Alžbeta trpiaceho Spasiteľa. Nemohla nič iné, než pristúpiť, než podať chlieb a šatstvo, než utíšiť ich bolesť - aj keby jej všetci nadávali a posmievali sa. „A pretože Ježiš miloval svojich, miloval ich do krajnosti.“ Jemu nestačilo darovať núdzným chlieb: daroval im svoje srdce, sňal z ich srdca bremeno hriechu, muky opustenosti a zavrhnutia. Aj Alžbeta

dému stvoreniu silu znášať trpké karchanie a výsmech, odvrhnutie a samotu bez akéhokoľvek odporu a žalosti? Čo jej umožnilo pevne vytrvať napriek všetkým prekážkam a všetkým bolestiam, ktoré postihli jej mäkké, láskyplné a po láske túžiace srdce? Čo ju zanechalo oslobodenú od trpkosti, jasnú a prekypujúcu láskou až tak, že mohla obdarovať druhých, akoby mala nevyčerpatelnú studňu lásky a radosti? Vedela, že v poutpe a pokore ju

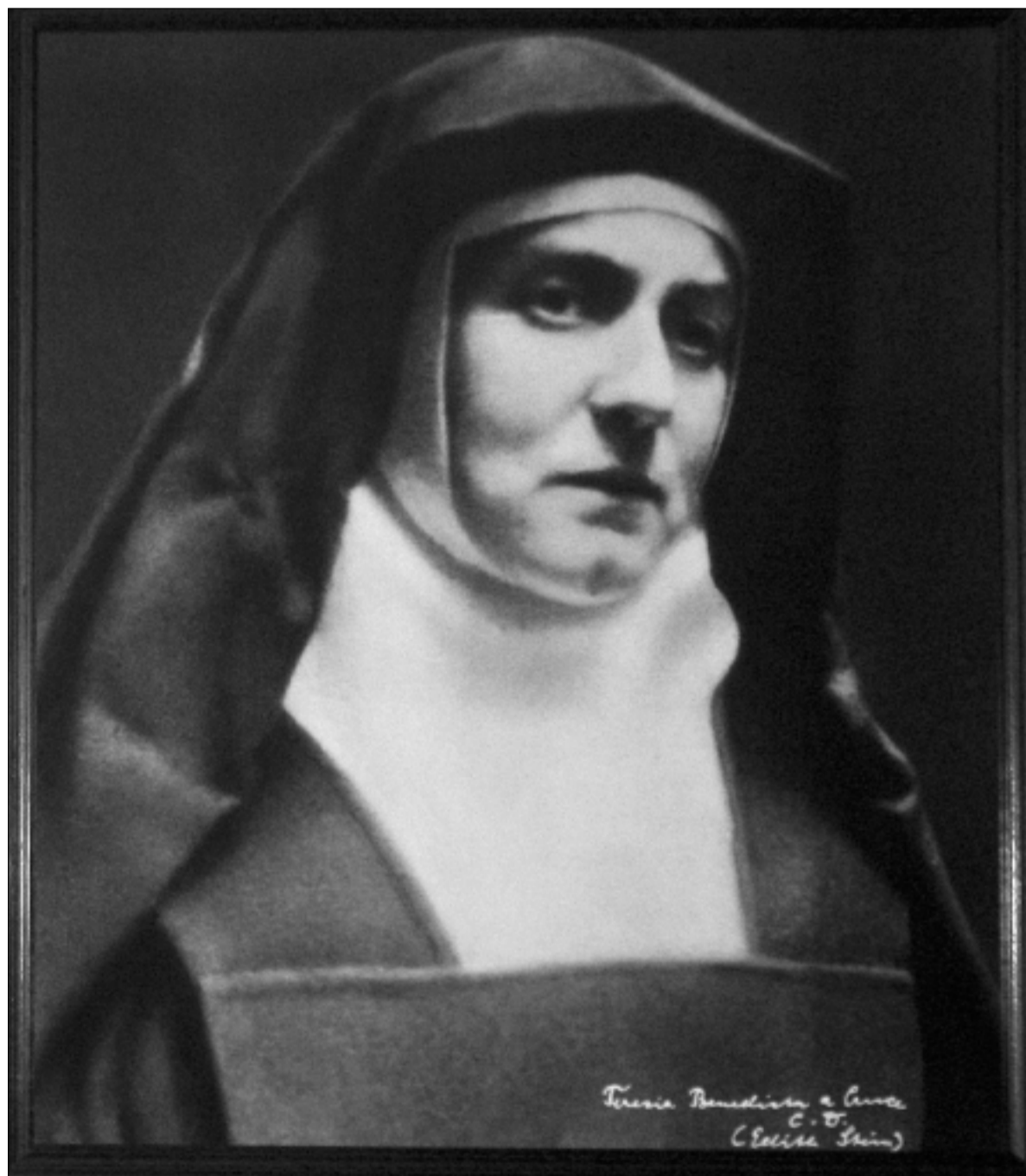
juce. Ale pozvoľna sa cesta stávala strmšou a nie vždy sa dala jasne rozpoznať. Alžbeta sa necháva v noci budieť k modlitbe a kľáči na chladnej kamennej podlahe. Opúšťa svoju komnatu a jedna z jej verných spoločníčok ju musí bičovať. Zodpovedá to ešte Božej vôli, alebo je to čosi škodlivé navyše? Prví menší bratia prišli do Nemecka a priniesli do krajiny učenie Chudobného z Assisi. Nikde nemohlo posolstvo o svätej chudobe nájsť úrodnú pôdu než v srdci mladej landgrófky. Ale ako bolo možné spojiť jej šľachtické postavenie s chudobou? Bolo to správne, keď prikryla bedára svojim novým drahocným plášťom? A mohla zostať bez odzvy všeobecnej sťažnosti, že nezmyselne rozhadzuje kniežacie imanie? Hlas srdca nedával vždy neomylné a jednoznačné odpovede na všetky pochybnosti či otázky. Museli sa teda obrátiť na cestynalého vodcu. Landgróf Ludovít napísal Svätému otcovi a prosil ho o duchovného sprievodcu pre svoju manželku. Pápež Honorius mu poslal majstra Konráda z Marburgu. Nebola to veru františkánska duša, komu zverili Alžbetino vedenie. Nebol to radostný milovník Boží. Bol to človek už napohľad prísny a pochmúrny. Ale posvätné vážne sa chopil úlohy priviesť túto dušu do cieľa, do dokonalosti. A Alžbeta ho prijala ako Božieho posla, pokorne prosila o vedenie, ktorého sa necítila hodná. Nuž teraz ju na ceste sprevádzala pevná ruka. Často sa búrlivosť milujúceho srdca bránila a bezmedznosť dostala medze. Na druhej strane však bolo Alžbete poukázané na mnohé, čo ona sama prehliadla. Jej snaha dostala pevnú formu a smerovanie. Spojenie milujúcej duše s Pánom bolo slávnostne uzavreté a spečatené, keď Alžbeta a jej spoločníčky z detských liet, Guda a Isentrud, zložili sľuby do terciárneho františkánskeho rádu. Sľúbili poslušnosť majstrovi Konrádovi; chudobu, ako ich učil majster Konrád; a do tretice sa obe dievčatá vzdali života v manželstve, a Alžbeta možnosti nového zväzku, ak by jej manžel zomrel. Majster Konrád učil Alžbetu chudobe tak, že jej nikdy nedovolil, aby sa vzdala všetkého majetku. Chcel ju primäť k tomu, aby ho spravovala ako zverené imanie pre biednych, ale predovšetkým: nesmela mať úžitok zo žiadnych neprávom získaných statkov. A to už bolo ťažšie uskutočniť, než to vysloviť a než tomu načúvať. Odkiaľ pochádzali pokrmy a nápoje na landgrófskom stole? Neodobrali ich trpiacim roľníkom násilím? Nepochádzali z neprávom nadobudnutého majetku? Alžbeta si nesmela nič vziať, pokiaľ sa nepresvedčila a pokiaľ nebolo preukázané, že jej to právoplatne patrí. Dokázať to bolo niekedy ťažké, ak nie nemožné. Často musela so svojimi spoločníčkami vstať hladná od bohato prestretého stola. (Práve tento nemý protest proti sociálnej nespravodlivosti musel byť zrejme príčinou opustenia Wartburgu: Ludovít ju v tom tiež podporoval. Jeho brat Heinrich Raspe odstavil vdove všetky vlastné príjmy a chcel ju tak donútiť jesť za landgrófskym stolom.

) Alžbeta nesmela rozdávať plným priehŕstím, aby upokojila svoje srdce radujúce sa z dávania, ale ako to bolo vhodné a primerané a ako prikázal triezvy rozum majstra. To v nej vyvolávalo krutý boj. Zakaždým ju strhla búrlivosť - ale kde vtedy zostala poslušnosť, ktorú prisľúbila? Musela sa naučiť, že hlavné je naplniť vôľu pána, a nie sledovať náklonnosť vlastného srdca. V prísnych starostiach o zverenú dušu sa majster Konrád nezdržal siahnuť po telesných treskoch. Telesnú bolesť však Alžbeta sama dobrovoľne vyhľadávala dávno, aby vychovala telo. Ohýbať vlastnú pýchu

EDITA STEINOVÁ

Alžbeta Durínska

Prirodzenosť a nadprirodzenosť pri formovaní svätej osobnosti

Edita Steinová ako sestra Terzia Benedikta

predia pred ostatnými. V raných časoch kresťanstva a potom ešte v románskom období sa na Krista nazeralo predovšetkým ako na Zmŕtvychvstalého, ako na Víťaza nad smrťou a peklom, ako na Kráľa slávy. Až gotika, krvácajúci čas nemeckej mystiky, priniesla úzke spojenie so Synom človeka, ako aj poznanie, že jedine skrze utrpenie a kríž vedie cesta k sláve Zmŕtvychvstalého. Alžbeta uzrela Spasiteľa nielen pri spätnom rozjímaní o jeho pozemskom živote, ale videla mystického Krista trpieť v jeho tele. A keďže v nej bola od raného detstva prirodzená túžba pomáhať chudobným a utláčaným, prijala k nej teraz i tento nadprirodzený charakter.

„Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších, mne ste

chcela dať viac než vonkajšie dary. Bozkala hnisajúce rany, brávala deti do náručia a srdečne sa s nimi hrávala, až kým nezabudli na všetku biedu a v dušiach zúfalých roznevovala nebeskú nádej.

To všetko sú jednoduché skutočnosti. Alžbeta vlastne nečinila nič iné, než to, že do dôsledkov praktikovala svoju vieru. Boli to strohé slová Evanjelia, čo v nej vyvolali takýto nádherný účinok. Aj ľudia v jej okolí poznali znenie týchto slov. Nemali však oči a nevideli. Nenapadlo im premieňať Božiu pravdu do skutočnosti života. A jediná, ktorá tak činila a prakticky uplatňovala učenie a život Spasiteľa a učenie Cirkvi, sa stala napokon príčinou ich zlosti a pohoršenia. Čo dalo mla-

zjednotená s Tým, ktorý bol tŕním korunovaný a pribitý na kríž. A nebola si toho vedomá len mŕtvym poznaním. Nemôžeme o tom pochybovať: Pán prijal do svojho srdca toto dieťa, ktoré vyňal z jeho národa a z náručia blízkych. Tento nikdy nevysychajúci prameň Božského srdca naplnil srdce svojej vernej vždy novou nádejou, radosťou a nebeským pokojom.

Alžbeta mala na svojej ceste do nebies silnú ľudskú oporu napriek všetkému osočovaniu. Bol ňou Ludovít, jej manžel, ktorého ľud po smrti nazýval svätým. Nechcel jej na ceste kľásť nijaké prekážky, chcel jej pomôcť, chcel s ňou stúpať cestou smerujúcou dohora. V detských rokoch boli jeho ponaučenia a rady dostaču-

sa naučila od detských čias. Vieme, že k jej najnaliehavejším žiadostiam patrilo radostné znášanie poníženia. No kruté a ťažké pre ňu bezpochyby bolo vzdávať sa vnuknutí vlastného milujúceho srdca. Majstra Konrád bol predsa pastier, ktorého jej poslal Boh. Práve to patrí k svätým - nikdy nepodľahnúť hriechu, zvoliť namiesto neho niečo iné. Ak sme pevne presvedčení o Božom vedení, nemôžeme pochybovať, že tento prísny a zlovestný muž bol nástrojom nebies, aby Alžbeta dosiahla dokonalosť, že ona sama ho prosila, aby ju oslobodil od prekážok spočívajúcich v jej vlastnej povahe.

Rozpor s vlastným okolím predstavoval isto celoživotný boj a celoživotné utrpenie pre milujúce srdce mladej landgrófy. Ešte krutejšie boli boje vyvolané príkrymi záškrobmi majstra Konráda. Ale môžeme si domysliť, že v duši Alžbety prebýval ešte jeden konflikt prevyšujúci všetky ostatné. Od štvrtého roku života stál landgróf Ludovít na Alžbetinej strane, najprv ako jej „milovaný brat“, neskôr ako manžel. Videli sme, ako sa naňho z celého srdca upínala a pri hlbokej vrúcnosti jej povahy je samozrejme, že láska k manželovi načisto naplnila jej srdce a jej život. Na strane druhého od najranejších dní detstva na ňu Boh položil svoju ruku, a tak v nej neustále rástla túžba bezo zvyšku mu patriť. Tak veľmi Ludovítovi záležalo na tom, aby ju zadržal, tak veľmi sa jej snažil vo všetkom pomáhať a kráčať po jej boku dopredu - rozkol medzi pozemskou a nebeskou láskou však nemohol nenastať a páčil, akoby niekto sypal do rán soľ.

Manželský zväzok bol posvätný a Alžbeta na to občas trpko žalovala, pretože jej bránil v úplnom nasledovaní jej naliehavejšieho srdca. Duchovný vodca však nepomyslel na uvoľnenie tohto puta, keď zložila terciárne sľuby. Môžeme si však predstaviť, že Alžbeta si napriek všetkým zápasom zachovala v jadre duše slobodu. Neskôr vnímala manželský zväzok ako okovy a najťažší úder svojho života - smrť manžela, pri ktorej sa ešte raz v naliehavom prepuknutí prejavila celá jej manželská láska, sa veľmi skoro ukázala ako vnútorné oslobodenie. Keď sa po vyhnaní z Wartburgu a nepochopiteľnej krutosti a nevdáčnosti občanov Eisenachu náhlila na rannú omšu, kde v tryskajúcej radosť spievala Tedeum - nebolo to zaiste nijaké heroické gesto, ale prirodzený a nestrojený výraz „dokonalej radosti“, ako ho svätý František vysvetlil bratovi Leovi: blaženosť duše milujúcej Krista, ktorá sa v núdzi, v biede a v dokonalej opustenosti od ľudí cíti bezo zvyšku spojená s Pánom ako ešte nikdy v živote. Bezpochyby došlo k tomuto vnútornému zjednoteniu. Práve ono dodalo Alžbete silu, aby v budúcnosti odmietla každú novú prirodzenú väzbu. Vonkajšia núdza a osamotenosť netrvala dlho. Spolu s deťmi našla pohostinné prijatie v opátstve pri Kitzingene a neskôr u svojho strýca, biskupa z Bambergu.

A práve v tomto azyle ju zastihla (podľa nedoloženej tradície) ponuka najvyššieho pozemského manželstva: cisár Friedrich II. ju požiadal o ruku. Nedá sa predpokladať, že by musela zväzdať boj, aby túto ponuku odmietla. Táto otázka bola už dávno rozhodnutá pri zložení sľubu a aj bez toho by pre jej lásku k mŕtvemu manželovi akákoľvek ponuka na ďalšie manželstvo neprichádzala do úvahy. Ťažšie však bolo po uzmiernení s príbuznými a po návrate do Wartburgu opustiť novú vlasť a svoje deti, a nasledovať Božie volanie. Určite to nebol nedostatok materskej lásky, čo ju primálo k odlúčeniu, ale čisté poznanie, že i materská láska vo svojej nadmernej sile bola prekážkou. Za vdovské sídlo si zvolila Marburg, keďže tam znovu povolali

majstra Konráda. Posledné roky Alžbetinho života boli životom slúžiacej lásky, ale zároveň aj postupujúceho sebaopustenia. Prísny vodca viedol bezohľadný boj so všetkým, čo sa mu ešte javilo ako zákal na tejto svätej duši. Teraz smela Alžbeta nosiť len hnedé rádové rúcho. Nedovolili jej rozdávať svoj vdovský príjem. Konrád dal z neho postaviť špitál, kde mohla pracovať na fortni pri prijímaní biednych. Malý domček obďaleč z dreva a hlíny sa stal domovom Alžbety a jej dvoch verných spoločníčok Gudy a Isentrud.

Dve veci Alžbetu naplňajú v hĺbke šťastím: starať sa vlastnými rukami o chorých a dávať chudobným almužnu. Oboje Konrád čoraz viac obmedzuje a napokon to načisto zakáže, prísne trestajúc každý priestupok. Zdá sa, že Alžbetin život už viac nie je miestom, kde by mohlo nájsť tiahnutie srdca svoje prirodzené oslobodenie. Prenikavý zrak majstra však naďal ešte na čosi: na družky z detstva, ktoré s ňou prešli celú cestu životom. Oddelil ich od Alžbety a namiesto nich jej pridelenil za spoločníčky ohavnú dievčinu a nahlučlú hašterivú vdovu. Teraz bola Alžbete odobratá všetka pozemská radosť. Zanedlho prišla krátka posledná choroba. Pri tomto poslednom úsilí jej duchovného vodcu má človek dojem, že bolo zbytočné, akoby ktosi vyrážil už otvorené dvere. Zdá sa nám ani nie tak nadmieru kruté, ako zbytočné. Nezniteľná nebeská radosť Alžbetinej bytosti počas posledných dní nám ukazuje, že takéto zákroky už nepotrebovala. Božský majster dovŕšil svoje umelecké dielo. Oslobodil túto dušu od všetkého pozemského a až po okraj ju naplnil svojou láskou, keď si ju k sebe povolal. Mnoho ľudí, vysokopostavení i poddaní, prenikali k lôžku umierajúcej, aby ešte zachytili jej slovo, jej pohľad, jej úsmev a s ním i odlesk nebeského svetla.

Alžbeta mala ešte jednu vzácnosť na rozdanie: plášť Chudobného z Assisi, ktorý on sám kedysi na pranie kardinála Hugolina z Ostie daroval duchovne spriaznenej landgrófke z Durinska. Gregor IX., bývalý kardinál Hugolino, ktorý prísny pohľadom rozpoznal vnútorný súlad tejto svätej duše, chcel dosiahnuť, aby boli obaja povýšení na oltár. Tí, ktorí pri nej v živote stáli nablízku, ktorí boli svedkami jej premeny, ju teraz mohli uctievať ako sväticu. Dvadsaťštyri rokov života stačilo na to, aby doviedli túto dušu na vrchol dokonalosti, tri a pol roka po jej smrti cirkevné vyhlásenie potvrdilo povest' jej svätosti. Sedem storočí zakúšame moc jej príhovoru a jej príklad. A práve v našom čase ju najtrpkější vonkajšia a vnútorná bieda prívola ako žiarivého anjela milosrdenstva, aby nám udelil útechu a pomoc, aby nás utešil a naučil pomáhať.

Alžbetin život však prenikavo ukazuje rozkolísaným a blúdiacim, kde žiaria trvalé a večné nebeské znamenia. Ona, ktorá žila svoj život v cudzej krajine cudzo a nepochopene, nás nabáda k poznaniu toho, že všetci sme cudzincami v tejto zemi. A že nemáme žiadnu inú vlasť než kráľovstvo Nebeského otca, že niet žiadneho iného vodcu na zemi okrem Toho, ktorý zostúpil na zem do našej biedy, aby nás prekonal a poviedol nás hore nad všetky hviezdy, že v čase nášho pozemského putovania nemáme žiadnu inú útechu a pomoc než Ducha Svätého, Tešiteľa, Parakleta. Cesta, ktorou Alžbeta prešla odhodlane a nezadržateľne, nás povolaá k nasledovaniu: od nebytia a neprirodzenosti k prirodzenosti - a z prirodzenosti do výšin k nadprirodzenosti, do lona Najsvätejšej Trojice.

Z nemeckého originálu (1931) uverejneného v časopise *Wissenschaft und Weisheit* preložila

Odmalička som nechápal, prečo sa môj starý otec nazýval a podpisoval Andrej, keď potom v kostole sme počúvali pána farára, ktorý čítal z evanjelií o svätom apoštolovi a bratovi sv. Petra „Ondrejovi“. Nedalo mi to pokoj, a keď som sa zmocnil latinčiny, hľadal som najprv vo veľkej omšovej knihe, s ktorej váhou som sa ako malý miništrant trápil, neskôr ako študent teológie aj v úradných latinských aj gréckych textoch štyroch evanjelií, a všade som nachádzal iba meno Andreas, teda Andrej. Po Ondrejovi nikde ani najmenšia stopa. Život ma viedol k štúdiu takmer všetkých európskych jazykov, žil som dlhší čas v Taliansku, vo Švajčiarsku, v Rakúsku, v Nemecku, v Belgicku, a pobudol som aj vo Francúzsku, v Španielsku, v bývalej Juhoslávii, v Poľsku a v Maďarsku - a všade som našiel, hoci niekde aj trocha prispôbenú morfológickým formám domáceho jazyka, iba formu ANDREJ, teda s počiatočným A. Vo všetkých európskych jazykoch totiž platí norma, že pri recepcii cudzích slov, tobôž ešte vlastných mien, treba zachovať čo najviac z pôvodnej formy recipovaného slovného výrazu a pripustiť iba čo najmenšie zmeny, ak ich vyžaduje duch vlastného jazyka. V našom prípade jedinou výnimkou je český jazyk, ktorý apoštol Andreja nazýva Ondřej. V tomto jazyku však nepoznajú žiadneho Andreja ani Andřeja. Lebo je proti všetkej logike a zdravému rozumu oslovovať tú istú osobu dvomi rozličnými menami, ako je to doposiaľ v našej cirkevnej slovenčine a pod jej vplyvom aj v občianskom živote.

Netreba veľa výskumnej činnosti, aby sme došli k záveru, že táto absurdná dvojakosť apoštolovho mena bola zapríčinená vplyvom českej Kralickej biblie, ktorá až do najnovších čias bola biblickým prameňom liturgických textov aj značnej časti literatúry našich luteránov, spolu s nedostatočnou jazykovednou prípravou prvých katolíckych prekladateľov posvätných kníh do slovenčiny.

Zdalo sa, že keď vynikajúci a obetavý slovenský bibliista P. Štefan Porúbčan zo Spoločnosti Ježišovej spracoval podľa grécko-semitskej pôvodiny Nový Zákon, na ktorý dostal v Ríme imprimatur v roku 1968, a v ktorom na všetkých miestach prekladal meno apoštola jedine správnym slovenským ANDREJ, tento onomastický paradox sa vyjasní a postupne sa odstráni spomenutý nelogický úzus. Nádej bola tým fundovanejšia, že toto vydanie, nadšené prijaté aj slovenským biskupom Mons. Andrejom Grutkom v Spojených štátoch amerických, kde ho adoptovali v slovenských kostoloch, sa podarilo vo veľkom počte dodať aj na

Slovensko a rozšíriť aj medzi tisícami Slovákov a Sloveniek roztrúsených po svete. V roku 1985 Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda vydal už 4. vydanie tejto vzácnej knihy. Toto vydavateľstvo vo všetkých svojich nespočetných vydaniach náboženskej literatúry používalo meno Kristovho apoštola ANDREJ. Napríklad: Posolstvo Ježiša Krista zhrnuté zo štyroch evanjelií do jednej osnovy. Rím, 1969, 2. vydanie 1990, s. 105; Slovenskí sa-leziáni: Dejiny spásy. Rím, 1974, 2. vyd. 1980, s. 306; Gorazd Zvo-

Andrej či Ondrej?

Ide aj o ľudské právo na meno.

nický: Hymny na posvätenie času, III. Rím, 1975, s. 85; Katolícky modlitebník a spevník. Rím, 3. vyd. 1991, s. 173; tak isto aj v knihách jezuitskeho nakladateľstva Dobrá kniha v Kanade: Jánovo svedectvo. 1988, s. 64; W.R.: Nad Lukášovým evanjeliom. 1989, s. 133; a mnohé iné. Aj František Vnuk vo svojom vynikajúcom Príručnom slovníku kresťanstva (Bratislava 2003) zaregistroval iba správnu katolícku formu ANDREJ (s. 23, 30, 326, 353).

Preto nielen mne, ale mnohým z nás bolo ťažko pochopiteľným a nemilým prekvapením, keď sa nám dostal do rúk Rímsky misál obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu, uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI., ktorý vydala Vatikánska Poliglotta v roku 1981. Tam sa udáva sviatok sv. „Ondreja“ a vo všetkých troch liturgických modlitbách sa opakuje toho neslovenské meno (s. 668 - 669 a 1039), ničím nepodložené a cudzie všetkým kultúrnym národom. Tak isto je to aj v pridruženej knihe misála Feriálny lekciónár v období „cez rok“, cyklus I., ktorý pre slovenských veriacich v zahraničí pripravil a vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1982 (s. 652 - 653), za ktorým stála Slovenská liturgická komisia so svojím predsedom Mons. Dr. Jánom Pásztorom a celý Zbor slovenských ordinárov s predsedom Mons. Dr. Jozefom Ferancom, ktorí tento text vyhlásili za oficiálny text pre liturgické knihy a v Ríme im to schválili. Toto sa však udialo v čase, keď na Slovensku nebolo opravdivých biskupov a takzvaní „ordinári“ boli úplne závislí od rozličných komunistických komisárov, tajomníkov a iných verejných aj tajných funkcionárov ateistického štátu, takže sa to dalo do určitej miery pochopiť.

Milým prekvapením bolo, keď už za obnovenej Slovenskej repub-

liky v roku 1995 vyšlo dlho očakávané Písmo sväté Starého i Nového zákona, ktoré vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Nádherný 2623-stranový zväzok na elegantnom papieri v príkladnej grafickej úprave a opatrený popri nespočetných záslužných a prepo-trebných úvodných textov a vysvetľujúcich poznámok aj názornými mapkami s abecedným indexom dôležitých názvov. Slovom vydanie celého Pisma svätého v jednom zväzku, pripravené odborníkmi pre biblické vedy, na aké môže byť dnes hrdý slovenský národ. Bol to akoby rozlúčkový dar Slovensku zo strany Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda ako najvýznamnejšieho vydavateľského strediska náboženskej literatúry pre Slovensko, ktoré od roku 1963 zásobovalo duchovnou literatúrou Slovákov doma i v širom svete. No pozor-nému čitateľovi nemohla ujsť až

nepochopiteľná chyba, že v tomto oficiálnom preklade posvätných kníh jeho redaktori popri nespočetných zlepšujúcich a vedecky odôvodnených úpravách jednotlivých prekonaných výrazov aj celých výpovedí, nevedno z akých príčin znovu uviedli tú neslovenskú a protirečivú formu mena apoštola Andreja - „Ondrej“ (s. 2141, 2150, 2231, 2313). Asi preto aj najnovší Teologický a náboženský slovník Spolku sv. Vojtecha (I. diel, Trnava 2006) s typicky slovenskou nerozhodnosťou nazýva apoštola „Andrej“ i „Ondrej“ (s. 28), hoci potom Andreja Svorada správe zapisuje s A; ale v zozname apoštolov zase tam nachádzame Ondreja (s. 37).

Škoda, bola to jedinečne vzácna príležitosť, ako sa postupne oslobodiť od tohto nepotrebného, cudzieho a škodlivého pozostatku z čias kultúrnej zostalosti nášho národa ešte pred kodifikovaním a jazykovedným pestovaním slovenského jazyka. Vidno, že naši súčasní bibliisti a liturgisti neberú do úvahy stáročnú tradíciu slovenského cirkevného jazyka, ktorej najvýznamnejším prameňom ostávajú „Nábožné výlevy“ Andreja Radlinského. Mám v rukách ich deviate vydanie, ktoré vyšlo nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave a tlačou kongregácie Mechitaristov vo Viedni v roku 1896. V tejto opravdivej „sume teologickej“ pre slovenského katolíckeho kresťana sa nachádzajú mená všetkých na Slovensku uctievaných svätých, ale počnúc krstným menom autora na titulnej strane, všade sa sv. Andrej nazýva Andrejom. Žiadneho Ondreja vtedy katolícki Slováci nepoznali. Medzi ľudskými právami, ktoré dnes uznáva najväčšia časť kultúrneho sveta, patrí aj právo na meno, ktoré má jednoznačne určovať ľudskú osobu a je zákonmi chránené.

Žalmy integrálneho človeka

K deväťdesiatim
kňaza-básnika Mons. Jozefa Tótha

Nebýva dané súčasníkom rozpoznať géniov svojej doby. Národy takmer so železnou pravidelnosťou meškajú za hlasom svojich veľduchov. Slováci nie sme výnimkou. Rozdávame chvály a pôžitky podenkovým hlasom populizmu a zároveň prehliadame tých, ktorí uverili vo vyšší zmysel ľudského údelu a za jeho obhajobu sa obetovali celí bezo zvyšku. Mons. Jozef Tóth je príkladom takejto osobnosti. Je jedným z posledných integrálnych mravných autorít, ktoré prešli svojou „čiernou Sorbonnou“, aby preniesli vlastné originálne svedectvo o Božej láske a spasiteľnej nádeji cez bolševický útok na Boha a Cirkev. Jeho básnické a prozaické dielo je výsledkom tohto evanjelizačného svedectva, ktoré s ešte podivuhodnejšou sviežosťou a naliehavosťou prehovára k epoche kontinuálneho vzdoru voči Bohu, vyplývajúceho z falošnej interpretácie humanizmu. Človek môže zachovať a rozvinúť svoju ľudskosť výlučne v teocentrickom pohľade na otázky o zmysle života. V opačnom prípade sa otvára postupnej degradácii hodnôt a osobnostnému úpadku. Ďakujeme Stvoriteľovi, že nám dožičil žiť v čase tvorivého génia básnika Jozefa Tótha a želám mu veľa Božích milostí.

Žalm 57

Spravodlivý žije stále
nad jamou bezbožných,
tryská z nej oheň a skaza.
Pán dáva spravodlivým
ťažké dni,
nespravodliví by ich neznesli.
A tak ovocie nepravosti
ako žarnovy
pritláča dobrých k zemi,
aby sa mohla krútiť
a nezastala.
Bezbožní sú hlupáci,
lebo sadajú na voz,
ktorý ich neunesie,
na voz bez kolies,
čo nemá oje.
A chcú mať viac,
než možno mať,
nechápu, že človek má
len oči dvoje
a jedno srdce,
citlivejšie než je harfa,
a citlivejšie ako cimbaly.
A kto bude chváliť slnko,
hviezdy, noc a deň,
ak ich srdce človeka nechváli?
Nebyť spravodlivých,
dávno by bolo po všetkom!
Len oni udržujú svet
a Boh ich stále počúva.

A uprostred zločinnosti,
hnevu a bezprávia,
i keď sa ten svet nekaja,
nad jamou bezbožných
budujú schody do raja.
Nie, neopustil si nás, Pane,
najbližšie si nám len v kríži.
Tam sa Tvoja láska a bratstvo
k nám až po zem poníži.
A namiesto: preklínam,
za všetkých vravím: ľutujem.
Ľutujem za seba i za nich.
A Ty cez mračná zloby vravíš:
A ja vás milujem.

Žalm 58

Hľa, mocipáni,
ako na počiatku,
tak súdia i teraz.
Ale zavrhli mieru a váhy!
Nuž, čímže merajú a vážia?
Podľa svojváhy?
Napĺňajú si vrecia zlatom,
zločinom a bezprávím.
A vravia: spravodlivo súdim,
podľa bezmiery,
a kto protestuje,
toho zadlávim!
Ak neplatí násobilka,

jak platia veľké výpočty?
A keď neplatí pravda,
tak platia nepravdy!
Ktože vám prihral tieto miery
a váhu, ktorá neváži?
Nikdy vám pritom nenapadlo,
že príde čas, a čas je blízko,
že Boh každého odváži,
zmeria a poprezerá,
čo zrno je,
čo plevy.

Potom sa spustí
veľký, prudký vietor
a povymetá všetky chlievy
i mocipánov paláce
a nad nimi bude smrčka húst'.
Nech vedia, čo je trpieť,
keď sa klame, zbija a vraždí
vyberane.

Nech trpia aj oni, Pane,
len žeby boli zatratení,
to, Pane, nedopuť!

Žalm 59

Ten, čo sa odklonil od Teba,
zabíja.
Najradšej spravodlivých
a nevinných.
Popudzuje ho ich čistota
a pravda.

No ja som nezakolísal.
Číhali na mňa
jak vlci na okraji ciest,
v nočných hodinách
a potom verejne.
Predvádzali ma ako zločinca,
i keď moje ruky a moje srdce
Ty si posvätil.
A boli čisté ako oko
Genezaretského jazera.
Hnali ma cez minové polia
a strojili sa popraviť ma.
A veľmi krátko:
gul'kou do čela.
Lež Tvoja múdrosť
o tom všetkom
vedela.
Ty si vždy pri mne stál,
i keď som nevedel o tom,
i keď som Ťa nevidel,
ale hnaný cez peklo,
ináč som si to
nevedel vysvetliť,
že ešte žijem,
iba tak,
že Ty si bol a si so mnou.
Prenášaš ma cez ohnivé jazerá,
a to nečakane
a nevyspytateľne,
najčastejšie vtedy,
keď si myslím,

že si ma celkom opustil.
 Nebojím sa ich, Pane,
 ani nebál som sa ich.
 Ba práve vždy som ožil vtedy,
 keď mi chceli vyraziť dych.
 Si aj v ľudskej absurdnosti,
 tá nikdy nestane sa pánom dejín.
 Kto odklonil sa od Teba,
 odklonil sa aj od seba.
 Po Tebe seba popreklína,
 kým nezmetú ho trus a hlina!

Žalm 60

Dovolil si, Pane, aby nás pošliapali,
 sukiným synom – aby nás jednostaj týrali.
 Ale aj my sme sa rozčesli,
 ako sa pri búrke rozčesne bralo.
 A more zloby, najprudší víchor,
 všetko, čo si nám dal, bralo!
 Tak sa nám vedie od nepamäti
 a zdá sa, že alebo nie si,
 alebo si nás opustil.
 Ale to iba my sa kántrime

a odvolávame sa na Teba,
 i keď Ty si pred'aleko k tomu;
 neprestávame Ťa obviňovať,
 že si nemilosrdný
 a siahol si na Sodomu!
 Tak nie zločin, ani zločinctvo
 je koreň neprávosti,
 ale Ty, že nás naprávaš
 ešte aj v dreni kostí!
 A nie div,
 veď hrnčiar vie viac ako váza z hlíny,
 na jedovaté huby
 len hlupákom tečú sliny.
 Tým, že nás rozdelili,
 nás vlastne spojili.

Lebo nemožno všetko rozdeliť v človeku;
 ani somár si nesiahna na žily!
 Preto sme z väzníc vyšli slobodní,
 slobodnejší, než nás tam vpratali.
 A tí, čo nás tam odvedli,
 žujú semiačka,
 ktoré si sami zasiali!
 Aleluja!

Žalm 61

Vyved' ma na skalú,
 lebo voda podlosti a prízemia ma mučí.
 A na všetkých končinách je to isté:
 vypásť si brucho,
 vyvárať sa v posteliach prostitútok,
 nahonobiť domy, fabriky a pole
 a zapísať sa do knihy maniakov.

Človek je najhlúpejší tvor na zemi.
 Rozum ho nevynáša na skalú ani na štíty,
 vrta sa v hnoji ako hovnivál,
 vraj tam je najskvelejšia aróma!

Je tu len jeden zákon: Ja som zákon,
 ostatok je odpad, šuter!

A predsa, Pane,
 zavše vkročíš do ich zóny,
 a to, čo si nahanobili, spustne,
 zbridí sa tento štýl aj zemi,
 aj podzemiu.

A pohnú sa telá obrov,
 sopiek, tajfúnov a zemetrasení,
 voda sa vyvalí ako gigant
 a všetko zaleje a potopí.

Ale ja to všetko viem
 ako mudrci a proroci,
 a preto prosím:
 Pane, vyved' ma na skalú,
 až na hrad Tvojho zákona.
 A kým budeme vystupovať hore
 na krídlach lásky,
 tu dolu všetko, ach, všetko
 dokoná!

Chvála Ti, Pane, ó, Adonaj!

Timotej Križka: Ukrižovaný

Keď sa pozrieme na svetové dejiny, akoby sme vždy pri ich hodnotení nachádzali pre Slovensko synonymá „okrajový“, „slabý“ či „malý“. Ale ak krajine kladú medze hranice určujúce jej územný rozsah, neplatí to pre jej duchovný rozmer. V duchovnej sfére sa stúpa po vertikále do výšok, ktoré súčasníci často nie sú schopní zachytiť. Osobitne tu vynikajú dejiny slovenskej literatúry, ktoré sú navzájom prepojené. Na tom, že práve v týchto oblastiach sa geniálne prejavila slovenská statočnosť, literárne majstrovstvo a vernosť Ježišovi Kristovi po hranicu mučeníctva, má veľký podiel práve mons. Jozef Tóth. Dielo Jozefa Tótha posunulo slovenskú literatúru v poctivosti a hĺbke, v metafyzickom pochopení kresťanstva medzi vrcholy svetovej literatúry. Tam, kde sa lámu kritériá dobových hodnotení, pretože nejde o svetoznámu, ale o „bohuznámu“ osobnosť.

Boh si Jozefa Tótha uchránil, vchoval a oslávil ako Jób skrže duševnú i fyzickú bolesť. Uchránil ho tak, že jeho dielo zostalo po mnohé desaťročia nepovšimnuté, kým ho objavil a roku 2010 vydal iný veľký muž - básnik Teodor Križka. A Boh oslávil Jozefa Tótha až natoľko, že v jeho veršoch nachádzame postoje, ktoré ospravedlňujú slovenskú literatúru. Ospravedlňujú ju po mravnej stránke. Lebo čo sú stohy strán popisovaných majstrovským jazykom, ak neobjavia Stvoriteľa vesmíru. Ak v sebe neobsahujú lásku - absolútnu, až sebaobetujúcu lásku k druhým, ako ju popísal Jozef Tóth: „Keby sa raz, Pane, keby sa raz niečo také stalo, / že by som pre lásku k mojim bratom/ mal byť zatratený s nimi, / šiel by som tam s bolesťou, no s rukami zdvihnutými, / i keď pre ich hriechy a vzburu voči Bohu./ Nuž, odpusť mi, Pane, ale neuvažoval by som ani trochu, / a nechcel by som prebývať bez nich v šťastí...“

Keď sme si počas štúdií čítali na hodinách latinčiny o Kristovom narodení z Evanjelia svätého Lukáša, hlboko na mňa zapôsobil popis betlehemských pastierov: „claritas Dei circumfulsit illos“ - „jasnosť Božia ich obostúpila“. Dlhú som myslela na postavy pastierov a na jas z Boha, ktorý ich obkolesil. Keď som neskôr dostala pozdrav od mons. Jozefa Tótha podpísaný slovami: „Jozef Tóth, betlehemský pastier“, spomenula som si práve na toto Božie svetlo. Na to, kto je to betlehemský pastier. Na tých, čo stáli najbližšie pri Kristovi a ešte na judských pastvinách ich obostúpilo Božie svetlo. Boli skrz-naskrz prestúpení jasnosťou Boha. Nádherou Boha. Prítomnosťou Boha. Hmatateľnou Božou existenciou, ktorá nebola len pojmom vo formuláciách moderného človeka. A presne tak vnímam mons. Jozefa Tótha - ako prestúpeného Božou žiarou. Ako toho, komu Boh daroval „široké srdce“ - ako to sám spomenul v jednej zo svojich

básni. Aká je to milosť, dostať dar širokého srdca... Ale aká je to bolesť, nosiť v hrudi takéto srdce a prežívať všetko utrpenie sveta, utrpenie ľudí, ktoré človek nemôže necítiť práve pre toto široké srdce? Ale Jozef Tóth na to odpovedá: „Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje,“ hovorí slovo Zjavenia. Ja som len malý človek a malý trpiteľ pri veľkom utrpení sveta, ktorý sa potáca vo svojej nevere k Bohu a človeku, ale to všetko prevyšuje moja radosť a potešenie, že sa pohybujeme a žijeme s ľuďmi, ktorí žijú podľa prototypu stvorenia alebo ako ho-

ostatný článok vykvitnúť ako kvet v podobe kňaza. Aby sa po mnohých premodlených generáciách mohla v rodinách narodiť výnimočná osobnosť, ktorá presiahne svoje rodisko. A tak sa v Haniske pri Košiciach v rodine späté so službou v zámku rodiny Zichyovcov narodil mons. Jozef Tóth. Napokon podľa jeho vlastných slov - z Hanisky pochádza sedem kňazov a dvadsaťdva rehoľných sestier.

„Naučil som sa oheň čítať/ a žuť ho ako byliny./ Na srdci poznačený./ aby ma nikto nepoznal./ obtieram sa o ľudí/ a zapalujem

paní významu tohto slova zaniká, kde je literatúra rozhovorom s Bohom absolútne vzdialeným princípú l'art pour l'art, umenia písaneho pre samoúčelnú krásu či úspešnosť u čitateľov. Tu je už literatúra oprostena od čitateľa. Literatúra, ktorá napokon čitateľa po dlhé desaťročia ani nemala a v prípade nešťastnou náhodou zničených autorových diel už mať ani nemôže. Tu je už literatúra oprostena od slávy sveta. Stojí pred nami Jozef Tóth, ktorý sa vzdal všetkého, a práve tým sa stal veľkým na druhej strane tohto sveta - u Boha.

Svojou hĺbkou, intelektom, statočnosťou, svojou veľkorysnosťou k druhým a láskou k Bohu: „Boh so mnou chodil do materskej školy a nikdy ma neopustil. Ani ja jeho!“ je Jozef Tóth monumentom. Je učiteľom vyššieho zmyslu literatúry, presahujúceho rámec umeleckého textu. Je lekárom, liečiacim svojimi ranami rany na dušiach druhých. Jeho dielo je očistou, pri ktorej človek padá na kolena a prosí o odpustenie za všetky nedokonalosti, ktorými doteraz žil. Jozef Tóth je svedectvom nevypovedanej, skrytej dobroty a dobrorčenja - dobrorčenja všetkým, aj vlastným nepriateľom. Azda túto cnosť najlepšie vypovie obraz zo života, keď mons. Jozef Tóth zo svojho okna večer požehnáva celému mestu.

Možno aj vďaka obete a modlitbám takýchto svedkov Kristových, akými je Jozef Tóth, je tento svet udržovaný ešte v milosti pred zničením.

Postupne v živote všetko pomíne. Roztratí sa mladosť, mohutné stavby sa premenia na prach, všetko želané sa naplní, všetko hladné sa presýti i všetko, čo bolo syté, raz vyhladne. Čo potom zostáva zo života? Len dobro, ktoré sme urobili druhým. Len ruže zasadené pomedzi sad planých jabĺčok, ako to spomína v jednej zo svojich básní Jozef Tóth: „Ktosi ma povolal... Pod', a budeš sadiť do plánok ruže, ten najvzácnejší kvet.“

A práve Jozef Tóth je tou ružou, tým najvzácnejším kvetom v sade Slovenska. Nech ten dobrotivý Ktosi, kto Jozefa Tótha povolal do služby na tomto svete, požehná srdce tohto veľkého muža blaženou radosťou!

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

A nechcel by som prebývať bez nich v šťastí...

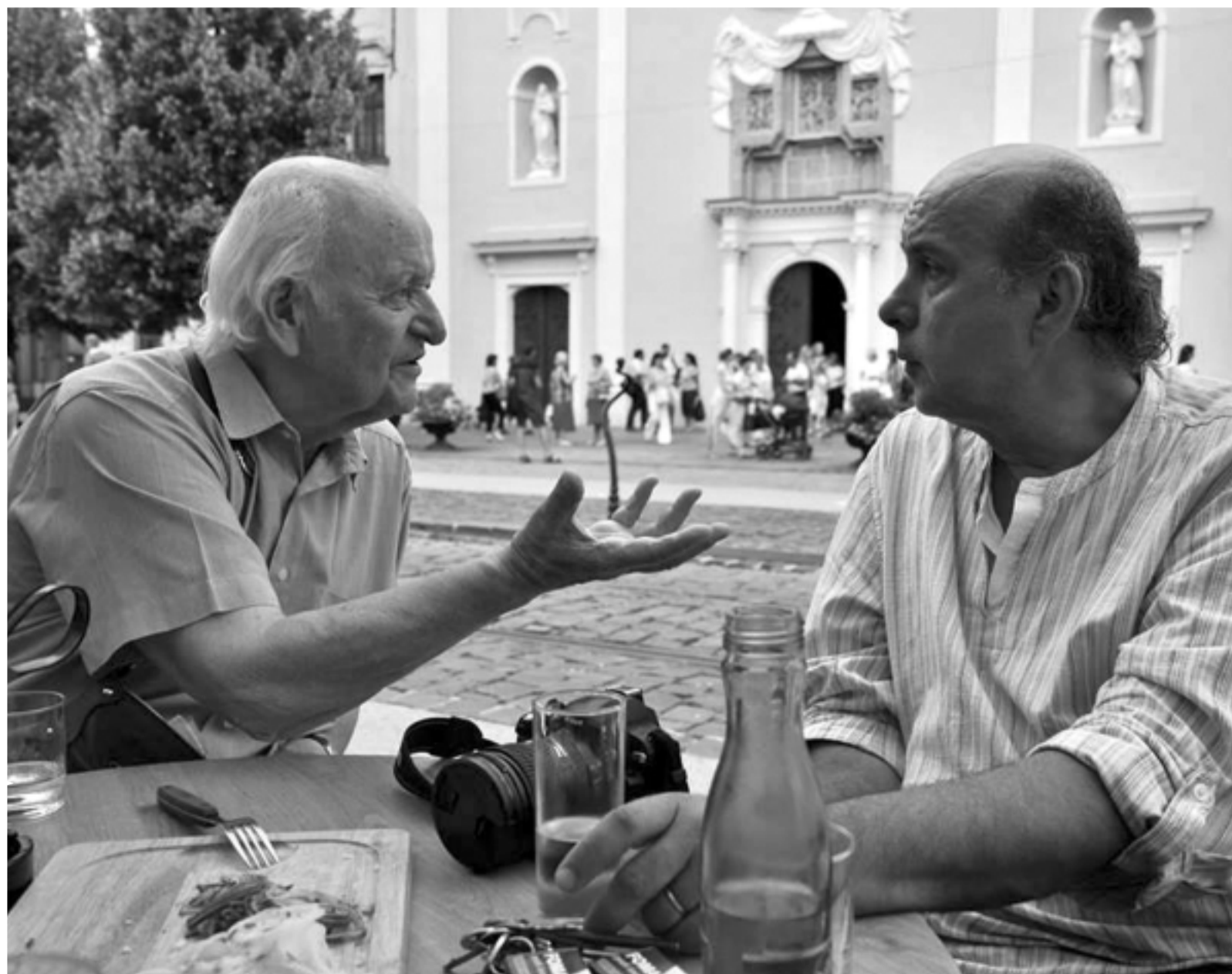
K 90. narodeninám mons. Jozefa Tótha

vorí svätý Pavol: 'V ňom žijeme, hýbeme sa a sme!' Je potešením prenášať aspoň čistý peľ na čierny kvet tohto sveta!“

Častokrát premýšľame o národnej svätosti. Aká je slovenská svätosť. Aký je slovenský človek a ako sa slovenská duchovnosť prejavila v dejinách. Prejavila sa práve zmlčaným blahoslaveným životom mnohých generácií, chudobou, pracovitnosťou a dobrotou pokolení, aby na konci mohol ich

ich./ Pri posvätných riekach,/ pri brehoch žil./ Pri sviečach, ktoré nestleli./ A oheň zo mňa do nich/ prenášajú anjeli.“ - píše Jozef Tóth. A spolu s týmito slovami sa vynára v pamäti jedno z tvrdení českého básnika Jana Zahradníčka, taktiež väzného komunistickým režimom, že žiadna báseň nie je viac než spása ľudskej duše. A tak sa pred nami odkrýva ešte vyšší rozmer literatúry. Miesta, kde už literatúra v ľudskom chá-

„Pane/ koľkých som miloval toľkí ma zavraždili/ lebo tak si to nejako dal,/ že človek, ktorému som život daroval/ môj život si vzal./ Ešte sa divím, že žijem/ že môžem plakať a mlčať (...)/ A svoje ruky dvíham ako meče/ a ako božiu dľaň/ ale to nič nepomáha/ mňa už ani nevidieť z tejto špiny/ i keď si ma ty poznačil/ utápam sa v tejto Vražde preveľkej/ a Ty stojíš nad jesenným lešom/ a rozťahuješ pavučiny.“

Mons. Jozef Tóth v rozhovore s priateľom Teodorom Križkom, editorom jeho Diela, na košickej Hlavnej ulici, 2013. Snímka: Natália Žemčužina

RECENZIA

Zostavovatelia :

Martin Lacko a Peter Ivánek

Autonómia Slovenska, 75 rokov

Spolok Slovákov v Poľsku

Krakov, 2014

Dostal sa mi do rúk zborník príspevkov zo slávnostnej akadémie, uskutočnenej pri príležitosti 75. výročia vyhlásenia autonómie Slovenska dňa 6. októbra 1938 v Žiline. Samotná akadémia sa uskutočnila dňa 4. októbra 2013 v Žiline, v Katolíckom dome, teda na tom istom mieste, kde sa uskutočnilo vyhlásenie autonómie Slovenska, dnes gymnázium sv. Františka z Assisi, kde je dodnes pamätná tabuľa o tomto akte. Hneď na začiatku tejto publikácie o spomínanom významnom medzníku slovenskej histórie minulého storočia je uvedená genéza ideovej potreby organizovania a uskutočnenia takejto spomienky. Bola to vlastne iniciatíva dvoch zostavovateľov tejto publikácie (Dr. M. Lacko a doc P. Ivánka).

Publikácia sa podrobne zaoberá nezáujmom dnešných verejných činiteľov o pripomenutie si tohto dôležitého jubilea, čo je zrejme i z malého počtu účastníkov podujatia. Kriticky hodnotí i postoje spoločenských, politických organizácií k tomuto dôležitému výročiu. Preto možno len súhlasiť s kritickým hodnotením zostavovateľov publikácie, ktorí by radšej uviedli pozitívne príklady podpory celého podujatia, a nie vyložené príklady ignorácie o túto udalosť. Je však chvalohodné, že mladí historici sa nedajú pomýliť odporcami a idú si cestou hľadania skutočnej, neskršenej a objektívnej pravdy, s pozitívmi aj negatívami skúmaného historického javu, i napriek tomu, že si vyslúžia odsudzovanie, spochybňovanie výsledkov ich hľadania a možno i ohrozenie profesnej kariéry.

Zostavovatelia našli vydavateľa zborníka nie doma, ale až u zahraničných Slovákov v Poľsku, ktorí ho ochotne vydali na patričnej vydavateľskej úrovni, nešetriac miestom pre text príspevkov, pre dobové dokumenty a ostatné časti publikácie, čo sa zaiste odrazilo aj v cene za jej náklad, hradený, ako sa to dozvedáme, hlavne z finančných zdrojov zostavovateľov tejto graficky vydarenej knižky a od troch ďalších prispievateľov, ktorí nechcú byť menovaní. Oficiálnym organizátorom celého podujatia boli: Matice slovenská, Spoločnosť A. Hlinku a Ústav pamäti národa, ale bez účasti a pomoci miestnych politických a cirkevných inštitúcií, od ktorých sa to prirodzene očakávalo.

Z obsahu zborníka treba spomenúť najmä prejav Petra Mulíka z Matice slovenskej o vývoji myšlienky autonómie ako o vyvrcholení národného programu v zápase o osobitosť, samourčenie slovenského národa, od nastolenia požiadaviek v rámci Memoranda slovenského národa (z roku 1861), cez Clevelanskú dohodu (1915), Pittsburskú dohodu (máj 1918), Martinskú deklaráciu (október 1918) a cez viacnásobné bezúspešné predkladanie návrhu zákona o politickej autonómii na pôde čl. parlamentu poslancami Slovenskej ľudovej strany, až po vyhlásenie návrhu zákona o autonómii Slovenska dňa 6. októbra 1938 v Žiline, ktorý vznikol po dohode so zástupcami ostatných vládnych strán (okrem sociálnych demokratov a komunistov), čo sa potvrdilo podpisom zástupcov týchto strán, prítomných v Žiline, v „Manifeste slovenského národa“. Čitateľ tohto odborného fundovaného referátu nadobudne predstavu o zápase našich národných buditeľov za národnú slobodu vo všetkých súvislostiach.

Ďalší referát o žilinských udalostiach predniesol Martin Lacko, historik z Ústavu pamäti národa, známy verejnými svojím úsilím o objektívne a pravdivé chápanie najnovších slovenských dejín vo svetle faktov a najdôležitejších dokumentov. Vyhlásenie autonómie pokladá za prirodzené právo národa, ktorý chce byť nezávislým a samostatným spoločenstvom medzi ostatnými národmi. Z jeho analýzy situácie na Slovensku pred vyhlásením autonómie v Žiline jednoznačne vyplýva, i podľa názorov ľudí, ktorí mysleli na záchranu národa a jeho existencie v turbulentných vtedajších politických zrážkach, že je nevyhnutné získať konečne akýsi úradný „rodný list“ pre zrod a uznanie slovenského národa v spoločenstve ostatných národov. V referáte M. Lacko sú uvedené logické dôvody pre získanie politickej autonómie Slovákov v kontexte historických udalostí vtedajšej doby a teda odmieta podozrenie zo separatizmu. Slováci museli konať tak, aby ich okolitý svet chápal ako samostatný národný celok. Chceli byť naďalej rovnoprávnym členom štátneho zväzku s bratským českým národom, čo je evidentné zo všetkých predkladaných návrhov na autonómiu Slovenska, a to aj v kritickom čase Mnichovskej dohody. Je pravda, že vývoj sa vtedy uberal nežiadúcim smerom pre existenciu ČSR (okypenie štátu o pohraničné územie v Čechách i na Slovensku, prerušenie dopravných tepien atď.), ale pri skoršom a ústretovjšom riešení slovenského problému by bola stabilita štátu pevnejšia a možno i bezpečnejšia voči agresívnym nárokom Hitlera. Takže Slováci neboli príčinou zániku ČSR, ako sa zvykla zvaľovať vina na plecia autonomistov. Znakom objektívneho hodnotenia udalosti okolo autonómie z pohľadu autora je konštatovanie, že z hľadiska demokracie sa prijal nedemokratický trend štylizovania sa HSLS do pozície jedinej politickej strany, ktorá požaduje plnú politickú moc na Slovensku, čím sa položil základ autoritatívneho režimu na Slovensku. To však zodpovedalo situácii v strednej Európe, ktorú ovládla diktátorská nemecká veľmoc, takže pluralita strán bola v danom čase dost' iluzória (a aj škodlivá - pozn. redakcie). Avšak zástupcovia piatich doterajších vládnych strán, ktorí sa zhromaždili v Žiline, prijali stanovisko Ľudovej strany a podpísali pod spoločnú dohodu požadovajúci čl. vládu o uzákonenie ústavného zákona o autonómii Slovenska do 25. októbra 1938.

V publikácii sú uvedené aj spomienky pamätníkov, zúčastnených na akadémii, ktorí prijali veľmi pozitívne vyhlásenie autonómie Slovenska. Avšak popri kladnom hodnotení vyjadrili aj určité kritické pripomienky k samotnému aktu vyhlásenia autonómie. Uvediem aspoň názor jedného z nich, prof. Richarda Marsinu, uznávaného historika staršej generácie, ktorý v svojom príspevku vyslovil ľútosť, že ľudáci neprizvali k svojmu rokovaniu o autonómii príslušníkov tzv. občianskych strán, ktorí boli tiež zhromaždení na inom mieste v Žiline a zrejme čakali na pozvanie. Ďalej nezдалo sa mu dobré rozhodnutie z historického hľadiska nepozvať k takej vážnej otázke všetkých, teda aj ľavicových strán, sociálnych demokratov a komunistov, ktorých potom po vytvorení autonómnej vlády a jej schválení centrálnou vládou ČSR zrušili. Je vidieť, že sa už začala uplatňovať orientácia na Nemecko a že spoločnosť začal ovládať duch Mnichova, najmä u niektorých členov mladšej generácie ľudákov, ktorí v národnom socializme videli niečo nové, moderné i napriek varovaniam staršej generácie politikov Ľudovej strany.

PAVOL KALINAY

V zborníku sú uvedené spomienky aj iných účastníkov akadémie, ktoré vyjadrujú radosť z vyhlásenia autonómie ako aj príležitostné básne, venované tomuto aktu a tiež iné doklady, osvetľujúce postoje väčšiny ľudí k autonómii. Zaujímavý je i záznam v pamätnej knihe železničnej stanice Skalité a aj obce Skalité o veľkom počte Slovákov, cestujúcich na oslavu vyhlásenia autonómie r. 1938 do Žiliny.

Dôležitou súčasťou publikácie sú aj dobové dokumenty vo forme príloh a obrázková časť. Spomeniem najmä prepis prejavu Dr. Martina Sokola z parlamentnej schôdže poslaneckej snemovne (zo 6. marca 1938), ktorý je sám osebe dôležitým svedectvom o legálnom, demokratickom snažení HSLS o získanie politickej autonómie. Vzhľadom na značný rozsah dokumentu obmedzím sa len na dojem, ktorý vyvoláva v čitateľovi. Je to dôkaz o poctivom, spravodlivom snažení poslancov Ľudovej strany o dosiahnutie národných práv, aké majú iné kultúrne národy sveta. Obsahuje požiadavky, ktoré boli dohodnuté ešte pred vznikom spoločného štátu tamojšími emigrantami obidvoch národov v USA a politickými predstaviteľmi domáceho odboja za národné oslobodenie. Po vzniku ČSR boli spochybňované z českej a z časti aj zo slovenskej strany, ktorá pre osobné výhody a rôzne iné príčiny, nepovažovala sa za osobitý národ, ale iba za časť československého národa. Je skvelou a brilantnou obhajobou spravodlivých národov národa, pre ktoré bolo dovtedy len odmietanie a ignorácia. Napokon obsahuje dôrazné varovanie pre budúcnosť, čo sa stane so spoločným štátom, keď bude jeho jedna časť počiťovať neslobodu a krivdu.

Na tento prepis prejavu Dr. Martina Sokola, neskoršieho predsedu Slovenského snemu, sú napojené dokumenty 6. októbra 1938 ako prílohy: Manifest slovenského národa, v ktorom sa požaduje prijatie zákona o autonómii a tzv. Žilinská dohoda, ktorú tvoria dve časti:

1. Vyhlásenie prítomných zástupcov politických strán v Žiline po osvojení si návrhu ústavného zákona o autonómii Slovenska, podpísaný zástupcami šiestich politických strán;

2. návrh zákona o decentralizácii vládnej moci, podpísaný zástupcami 5 politických strán (mimo zástupcov HSLS).

Na záver recenzie treba vrelo odporučiť čitateľom, aby sa oboznámili s významnou publikáciou, napísanou pre ich duchovné obohatenie, aby boli vyzbrojení poznatkami o historickej udalosti proti rozličným nepravdám neprajníkov slovenského národa, ktorí by radšej vyčiarkli tento historický fakt z našich dejín a nahradili ho iným, ako to uvádza M. Lacko na jednom mieste svojho vystúpenia. V úvode ku publikácii napísal, že z ľudskej a morálnej povinnosti príslušníkov žijúcej generácie patria spomienky vďaka na udalosť a činy tých predchádzajúcich generácií. A je to jeden z tých významných medzníkov, za ktorý sa nemáme čo hanbiť a na ktorý si treba s úctou spomínať, i keď možno dnes by sme niečo robili trochu inak. Vtedy boli veľmi ťažké politické podmienky a bolo treba zachraňovať bytie národa od zániku a rozdelenia medzi nenávytných susedov. Dialo sa to v zhode s vnútorným presvedčením uvedomelých ľudí - budovať vlast' na základe kresťanskej viery a princípov patriotizmu, o ktorom hovoril neskôr v jednom z prejavov pápež sv. Ján Pavol II. počas jednej zo svojich návštev Slovenska.

Etnológ a muzeológ
Igor Krištek
odišiel do večnosti

Pisať posledné riadky, rozlúčenie za blízky a veľký priateľom je nielen smutné, ale aj ťažké. Dobrý, vážený, významný, vzdelaný a vždy veselý človek, plný optimizmu a chuti do života, taký bol PhDr. Igor Krištek, CSc.. So zármutkom som sa dňa 17. februára 2015 cez telefónat dozvedel, že vo veku nedožitých ale vskutku do posledných dní života naplno prežitých 79 rokov práve odišiel do večnosti. Významného kultúr-

a materiál, Človek a odev, taktiež tu autor-sky a spoluautorsky prispel k množstvu výstav a múzeum viedol vo funkcii riadi-teľa v rokoch 1975 - 1988. Recenzoval Zborník Slovenského národného múzea v Martine: Etnografia, spoluautorsky prispel pri tvorbe hesiel Tradičnej ľudovej kultúry Slovenska slovom a obrazom v edícii SLUK-u, spolupracoval a prispieval do Slovenského národopisu Ústavu etnológie SAV, pôsobil vo vedeckých radách viacerých múzei a kultúrnych ustanovizní. Organizoval a spolupracoval pri realizovaní festivalov folklóru, vzdelávacích kurzoch kronikárstva a ľudových umeleckých predmetov vo viacerých oblastiach v rámci martinskej organizácie Domovina. Pôsobil taktiež vo vede, študentom univerzít pomáhal ako vedúci s bakalárskymi a magisterskými prácami, vedel poradiť odborníkom a vedcom, v riadení kultúrnych, spoločenských, umeleckých ustanovizní,...

V rodine učiteľa Vojtecha Krišteka a matky Oľgy, rodená Jesenská, ktorá bola domáca a starala sa o deti,

ného činovníka si dovoľujem pripomenúť aspoň týmito niekoľkými riadkami.

V posledných rokoch veľmi plodného života pôsobil taktiež ako predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti, ale aj ako predseda Vlastivedného odboru Matice slovenskej. Práve vďaka jeho zásluže sa zavŕšili Národné matičné slávnosti 2013 na 150. výročie vzniku MS a 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a sv. Metoda na naše územie v Múzeu slovenskej dediny v martinských jahodníckych hájoch Matičnou nedeľou, kultúrnym programom slova a hudby, predstavením viacerých matičiarov a ich súbor s kultúrnym programom. Pre našu najstaršiu slovenskú národnú, kultúrnu a vedeckú ustanovizňu Maticu slovenskú v posledných rokoch a mesiacoch pred svojím odchodom do večnosti, pripravil niekoľko koncepcií rozvoja a prepojenia jej aktivít v jednotlivých oblastiach. Uskutočnil viaceré ďalšie činnosti vo sférach, kde všade pôsobil, v kultúre celkovo a osobite v muzeológii, kronikárstve, etnológii, folkloristike, ako aj v spoločenských vedách všeobecne, kde bol celoslovensky uznávanou osobnosťou. Počas života sa spoluautorsky podieľal na rozsiahlej encyklopédii Slovensko v časti Ľud, do posledných rokov koncepčne v rámci Národného osvetového centra pripravoval celoštátne podujatie Slovenská kronika - súťaž o najlepšiu kroniku, monografiu obce a mesta, publikáciu o kultúrnom dedičstve, kultúrno-turistický a kultúrno-informačný materiál, zbierku ľudovej slovesnosti, prísloví, porekadiel, úsloví, povestí a ľudových rozprávok, textov ľudových piesní a slovník nárečia. Viacerým obciam, ako aj podnikom či rodinám pomohol pri zostavovaní kroník, ako spoluautor a spoluvorca figuruje jeho meno a podpis v Múzeu slovenskej dediny v jahodníckych hájoch v Martine, v Múzeu Karola Plicku v turčianskej Blatnici, v Národopisnom múzeu v prírode v Rožnove pod Radhoštem. Zanechal rukopis ako hlavný scenárista zbierok národopisných expozícií v Slovenskom národnom múzeu v Martine: Človek a pôda, Človek

dňa 27. apríla 1936 prišiel na svet syn Igor. Učiteľská rodina vtedy veru často striedala miesta pôsobenia, žila v Bartošovej Lehotke v okrese Žiar n. Hronom. Šťastné detstvo, ako to hodnotil po rokoch, prežil vo Zvolene a to spoločne so starými rodičmi a ďalšími súrodencami Ľubkou a Dušanom, azda aj vďaka kompletnej, šťastnej a spokojnej rodine všetky detviny dosiahli neskôr vysokoškolské vzdelanie. Igor Krištek vstupoval do sveta dospelých maturitou na Gymnázium Andreja Šládkoviča v Banskej Bystrici v roku 1954. Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave v odbore národopis ukončil úspešne v roku 1959. Vtedy bývalo zvykom, že absolventi dostávali umiestnenku. V prípade mladého národopisca to bol turčiansky Martin a jeho Slovenské národné múzeum, a práve tomuto mestu venoval celý ďalší osobný život a pracovisku celý profesionálny, trinásť rokov ho ako riaditeľ viedol. V múzeu pracoval až do roku 1992, kedy išiel vzdelávať zúčastencov o slovenskú tradičnú výrobu celého spektra našich remesiel v martinskej Domovine a to takmer doposiaľ. Profesionálne vzdelanie si medzi tým doplnil v Slovenskej akadémii vied v roku 1971 aspirantúrou a získaním titulu CSc. a v roku 1981 získaním doktorátu filozofie na jeho materskej fakulte. Najvyššie ocenenie, ktoré získal, bolo Zaslúžilý pracovník kultúry v roku 1986, ale dostal aj niekoľko ďalších.

PhDr. Igor Krištek bol veľký človek, vedec, organizátor. Pracoval plodne do posledných dní života. Publikoval, metodicky riadil, pomáhal a usmerňoval. S manželkou Irmou, svojou kolegyňou dokumentaristkou v múzeu, vychovali dve dcéry Janu a Zuzanu, ktoré mu privedli na svet štyri vnúčatá - Peter, Zuzana, Martin a Michal. Medzi jeho záľuby patrili predovšetkým folklór, ľudové remeslá a tradície, rybnárenie, budovanie vlastného rozsiahleho knižného fondu, publikovanie, šport či hra na hudobných nástrojoch. Tento ľudský, optimistický, šťastný a vždy veselý človek je už vo večnosti.

VILIAM KOMORA
Snímka: archív autora

Smutnú-presmutnú Veľkú noc sme prezili v Nitre roku 1945. Ani prechod frontu o tri dni neskôr nebol taký strašný ako apokalyptický deň 26. marec 1945. Začalo to všetko už deň predtým, na Kvetnú nedeľu 25. marca. Popoludní začali sanitky zväztať do nitrianskej nemocnice ranených z Komjatíc, zo slovenskej obce, ktorá viedenskou arbitrážou roku 1938 pripadla horthyovskému Maďarsku. Na pravé poludnie, keď ľudia začali vychádzať z kostola z veľkej sv. omše, nadleteli stíhačky Červenej armády a začali kosť ľudí palbou z palubných guľometov, akoby to bolo presne načasované. Nemocnica v Nových Zámkoch ich nemala kam prijať, lebo bola zbombardovaná anglo-americkým náletom v jeseni predchádzajúceho roka, presne 7. októbra 1944. Preto ranených zväzali do Nitry.

Bolo ich niekoľko desiatok. Ako sa od ranených a sanitkárov ľudia dozvedeli, v Komjaticiach po veľkej omši na pravé poludnie v priebehu niekoľkých minút zabili alebo zranili pri nálete bojových lietadiel okolo osemdesiat ľudí. Darmo kňaz kričal, aby nevybiehali z kostola von, mnohí nevydržali úzkosť z vedomia, že sa to môže všetko na nich zruť. Vonku ich čakala smrť. Keby aspoň zaľahli na zem, ale oni sa pustili utekať na všetky strany pod strely palubných guľometov.

Ešte krvavejšiu Kvetnú nedeľu zažili o niekoľko hodín Vrábelčania. Asi o 15. hodine, keď ľudia opäť vychádzali z kostola z litánií, nadleteli nad mesto sovietske bojové lietadlá, na ktoré začali palbu nemecké protiletecké delá z lokality Kukurniská. Bombardovanie zasiahlo priestor pred kostolom, ako aj domy na uliciach: Kostolnej, Žitavskej, Hlavnej, Poštovej, Levickej. Vojenská technika, ktorá bola cieľom útoku, už bola z dvorov bombardovaných ulíc odtiahnutá. Vyhasli životy 70 obyvateľov, mnohí boli ranení. Boli to prvé vojnové skúsenosti civilného obyvateľstva v okolí Nitry.

Niektoré obce v okolí Nitry už pocítili, čo to znamená bombardovanie a letecké ostreľovanie, ktoré sa v tejto hroznej vojne stalo najúčinnjším nástrojom smrti a deštrukcie a to nielen na miestach, kde sa bojovalo, ale kdekoľvek v tyle nepriateľa, berúc životy bezbrannému nevinnému civilnému obyvateľstvu. Sedem kilometrov od Nitry v neďalekej obci Cabaj-Čápor napríklad na Štedrý deň 23. decembra 1944 priletelo niekoľko sovietskych stíhačiek a bombardérov nad obec, ktorú najprv ostreľovali palubnými zbraňami, potom bombardéry zhodili bomby. Nálet bol vykonaný v čase, keď sa ľudia schádzali do kostola. Trval iba 10 minút, ale ostali po ňom pred cabajským kostolom dve mŕtve mladé osoby: jedenásťročná Janka Kučerová z Cabaja a dvadsaťpäťročná Mária Nemečková z Čápora; ďalších päť zomrelo neskôr. V porovnaní s počtom obetí v Komjaticiach a najmä vo Vrábl'och mohli obyvatelia Cabaja-Čápora hovoriť o veľkom šťastí v nešťastí.

Napriek týmto Jóbovým zvestiam obyvateľstvo mesta Nitry dúfalo, že ich staroslávne mesto, kde

účinkovali svätci Cyril a Metod, ktorí zasiali semeno viery a vzdelanosti do celej rodiny slovanských národov, bude ušetrené, ako boli sovietskou armádou ušetrené mnohé iné historické mestá na Slovensku.

Avšak mesto Nitra ušetrené nebolo, naopak, kobercové bombardovanie mesta hneď na druhý deň Veľkého týždňa, zrána o deviatej hodine za krásneho jarného slnečného počasia bolo vyvrcho-

čian, mohol si primár Š. Fraštacký s úľavou vydýchnuť, a pokračovať v práci ďalej.

Katastrofické bombardovanie Nitry niekoľko dní pred príchodom frontu a množstvo nevinných obetí z radov civilného obyvateľstva nás nútia zaznamenať túto udalosť a to tým viac, že po vyše pol storočia bola tabuizovaná. Pri tom bombardovanie Nitry malo nesmierne ťažký dopad na mesto

tú hrôzu videli na vlastné oči. Ale tých každým rokom ubúda. Pri tom Nitra na rozdiel od Guernicy nemala muničnú továreň, ale pre dejiny kristianizácie Slovákov i Slovanov vôbec má aspoň taký význam ako Guernica pre Baskov v severnom Španielsku.

Udalosť bola o to tragickejšia, že práve v deň bombardovania Nitry sa tu konal jarmočný deň, keď sa v meste pohybovali tisíce

najskôr od svojej rozviedky.“ Nevedno prečo nebol vykonaný letecký prieskum pred útokom, ktorý by bol potvrdil vyprázdnenie mesta nemeckou armádou. Najnovšie, po uvoľnení prístupu k vojnovým archívom v Ruskej federácii už presne vieme, že letecký útok na mesto sa pripravoval dva týždne vopred. V meste pôsobila ruská rozviedka, ktorá spolupracovala s miestnou odbojovou skupinou. V Nitre sa nachádzalo dôležité veliteľstvo gestapa, odtiaľ sa riadili trestné výpravy troch „einsatzkommand“. Podrobnosti v prvom pokračovaní zverejnil Ing. Košován v týchto dňoch v marcovom čísle časopisu Nitra už na základe dokumentov z ruských archívov.

Výsledok bombardovania bol pre mesto a jeho obyvateľstvo katastrofálny. Vyše päťdesiatky zdemolovaných domov a desiatky poškodených. Je smutné, že 70 rokov po bombardovaní v radovej zostavbe ulíc zivajú stále nezacelené prázdne miesta po zničených domoch. Do štyridsiatich mŕtvych, čo sa podarilo Ing. Košovánovi zistiť v nitrianskych matrikách a do tisíce možno počítať ďalších, ktorých si príbuzní odviezli pochovať do okolitých dedín, alebo skončili v masovom hrobe. A koľko ranených? To už dnes nikto nespočíta. Ako povedal pre tlač Peter Šumichrast z Vojenského historického ústavu v Bratislave, „pri nálete na Nitru zlyhala organizácia hlásnej služby, ktorá mala obyvateľov varovať pred blížiacimi sa sovietskymi lietadlami. Zároveň zlyhala miestna samospráva, ako aj vojenské veliteľstvo Nitry, pretože podcenili blízkosť frontu a nezakázali tradičný jarmok, ktorý prilákal na mestské trhovisko nielen Nitranov, ale aj obyvateľov blízkych obcí.“

Od dvoch epidémií cholery, ktoré mesto zažilo v 18. storočí a ktoré nám pripomínajú dva morové pamätníky i prezývka Nitranov „trogári“, je bombardovanie Nitry ku koncu druhej svetovej vojny v poradi d'alsou najväčšou tragédiou, aká postihla mesto v posledných storočiach po porážke Osmanov pri Viedni 1683. V najťažších dobách prírodných katastrof a vojnových katakliziem, v čase najväčšej biedy a temnoty, práve vtedy najplnšie zažiarila prejav ľudskej solidarity a pomoci.

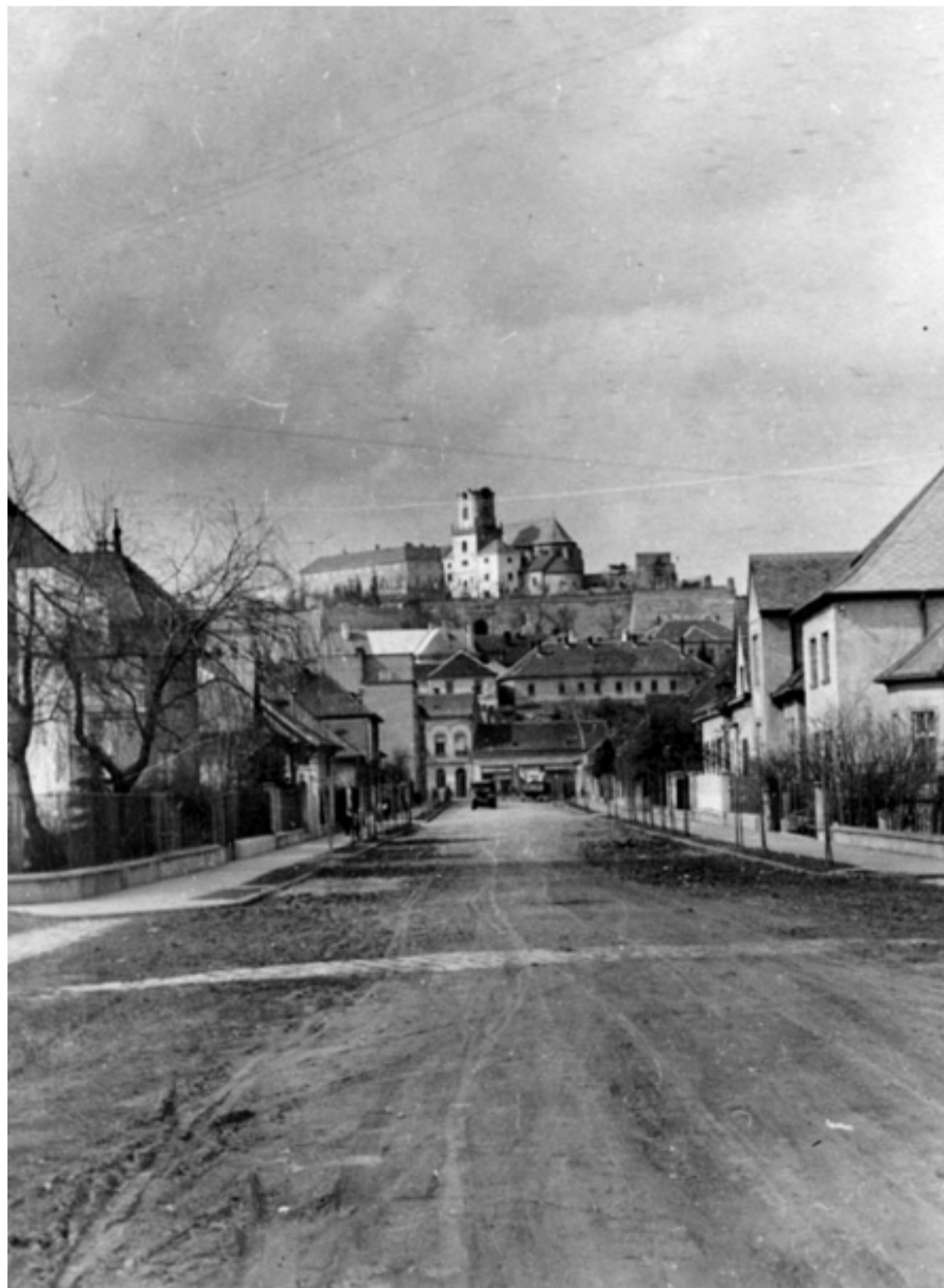
Hoci v Nitre v ten osudný deň zlyhali hlásky a vyhlásenie poplachu sirénami prišlo s oneskorením, keď už padali bomby, keď zlyhali dobre organizačne pripravené zložky civilnej obrany, podobne ako aj armádne zložky, ktoré nastúpili ihneď na záchranu ranených, ale až s veľkým časovým oneskorením, keď sa obyvateľom mesta a najmä postihnutým, raneným a umierajúcim zdalo, že nastal súdny deň a nikto sa o nich neobzrie, v týchto ťažkých chvíľach temnoty z dymu a prachu i duševnej beznádeje zažiarilo hrdinstvo mnohých Nitranov a bezhraničná obetavosť, smelosť i odvaha všetkých nitrianskych lekárov, najmä chirurgov, ktorým desiatky a stovky ľudí vďaka za záchranu. Počas bombardovania 26. marca 1945 a prechodu frontu štyri operačné skupiny na čele s primárom Štefanom Fraštackým (1900-1983), rodákom z Beluše, vo dne v

70 rokov od bombardovania Nitry

lením leteckej prípravy na pozemný útok na mesto Nitru a celú obrannú líniu až po Rišňovce, tri dni pred príchodom frontu. Unavení lekári v nitrianskej nemocnici nemali čas ani len na krátky spánok, keď začali sanitky pred obedom zväztať stále väčšie a väčšie množstvo ranených, tentoraz z ich vlastného mesta. Až poobede, keď dostali posilu dvoch operačných tímov z Trnavy a z Topoľ-

a jeho obyvateľstvo podobne, ako bombardovanie anglického mesta Coventry, či baskickej Guernicy v španielskej občianskej vojne. Avšak zatiaľ čo napr. o Guernice zásluhou ľavicových spisovateľov a umelcov, najmä vďaka Picasovmu obrazu Guernica vie celý svet, kobercové bombardovanie Nitry zostalo v pamäti iba tých, ktorým počas neho zomrel niektorý člen rodiny, alebo ktorí celú

ľudí. Zaujímavé je, že tu vôbec nezahynul žiaden príslušník nacistickej armády. Nemeckí vojaci v čase bombardovania už v meste neboli. „Je pravda, že v marci tu bola veľká koncentrácia nacistického vojska,“ ako hovorí autor jedinej a vynikajúcej historickej štúdie o tejto tragickej udalosti, Ing. Š. Košován, „ale predchádzajúci večer a v noci úplne vyprázdnilo mesto, ako keby niečo tušili,

Nitra rooku 1945

Nitra po bombardovaní

Máloktoľ udalosť celospoločenského významu je na Slovensku v súčasnosti tak podrobená rôznym analýzám, komentárom a názorom ako v sobotu, 2. februára 2015 uskutočnené referendum o rodine.

Odborníci všetkého druhu, ako sú analytici, politológovia, sociológovia, novinári, komentári, politici, teológovia, ale aj bežní ľudia z rozličných aspektov hodnotia plebiscit občanov, ktorý je výdobytkom demokratickej a slobodnej spoločnosti.

Jedni hovoria, že referendum bolo zbytočné a príliš drahé. Tvrdia, že inštitútu rodiny vôbec nepomôže a teda nič nerieši. Často pripomínali fakt, že prvá otázka referenda bola v podstate bezpredmetná, nakoľko je manželstvo jedného muža a ženy ošetrené ústavným zákonom. Dokonca argumentovali tým, že o otázkach ľudských práv a slobody by sa nemalo hlasovať v plebiscite. Výrazne argumentovali aj tým, že referendum nebolo čisto občianskou iniciatívou, nakoľko sa do neho aktívne vložili cirkvi, čo odporcovia referenda považovali za jeho klerikalizáciu. Svojimi argumentmi obhajovali aj iné spoložitia ľudí, ako iba tradičné manželstvá. Aktéri referenda boli mnohokrát obviňovaní zo xenofobie či homofóbnych útokov na sexuálne menšiny, z rozhádnania ľudí a traumatizácie spoločnosti.

Druhí zasa tvrdia opak. Zvýrazňujú dôležitosť a opodstatnenosť referenda. Hrdo sa hlásia za podporu tradičnej rodiny, za ochranu heterosexuálneho manželstva a najmä detí pred bezbrehou sexuálnou výchovou. Z výsledkov referenda nejavia sklamanie, ale naopak zvyšujú úspech z mnohých ľudí, ktorí prišli a kladne odpovedali na všetky tri referendové otázky. Niektorí hovoria aj o „úžasnom príbehu, ktorý sa iba začína“ a bude mať svoje pokračovanie v ďalšej angažovanosti sa za rodinu i v spoločenskom dialógu.

Je to naozaj zvláštna situácia. Pokiaľ sa rôzne športové zápasy končia výhrou, remízou alebo prehrou, referendový zápas sa podľa vyjadrení základných dvoch táborov skončil len výhrou pre jedných aj druhých. Jedni sú spokojní z toho, že účasť občanov bola veľmi nízka a neplatné referendum považujú za výhru. Druhí tiež považujú za svoju výhru to, že hoci prišlo k urnám iba necelých 22 percent občanov, aj tak sa jedná takmer o milión ľudí, čo je jedna pätina zo všetkých voličov. Máme teda dvoch víťazov. Podstatnou otázkou je,

Po láske túžime všetci

komu občania odovzdajú medailu víťaza. V demokratickej a občianskej spoločnosti to inak ani byť nemôže. Trošku sa to tak javí, že obe spomínané skupiny by si radi pomyselné zlato položili na hrud' sami a čím skôr. Dúfam, že to nebude ako v prípade Napoleona, ktorý nečakal pokiaľ mu pápež vložil cisársku korunu na hlavu a údajne si ju vložil sám.

Za najkrajšie a najvýznamnejšie zo všetkého považujem to, že za milujúcu a funkčnú rodinu otca, matky a detí je aj v našej spoločnosti prevažná väčšina obyvateľstva. Zážitok rodičovskej lásky a teplo domova sú príliš silnou a hlbokou skúsenosťou. Je prirodzené sa k nej hlásiť a nie je jednoduché ju v sebe zaprieť. Škoda, že referendum v tak dôležitej oblasti nedokázalo ľudí dostatočne oslovit'. Príliš veľa sa hovorilo o nepodstatných veciach a dôležité sa strácali v chaose nejasností, polopráv a osobných útokov. Považujem za veľkú chybu jeho organizátorov, že tak málo v sebe zahŕňalo národnostné menšiny, ktoré ho do veľkej miery ignorovali. Oveľa viacej mali byť v materskej reči oslovené národnostné minority a to v maďarčine, romštine či rusinštine. Referendum nemalo byť označované za národné, akoby malo oslovit' len Slovákov, ale za všeludové. Je to z dôvodu, aby mu všetci dobre rozumeli a mali dôvod sa ho zúčastniť.

Veľmi veľa sa argumentovalo, že referendum je proti ľuďom inak sexuálne orientovaným a že majoritná heterosexuálna väčšina im odopiera ich práva na vzťahy a spôsob života. Asi mnohí tento dojem skutočne nadobudli a možno i to ich motivovalo nepodporiť referendum o manželstve muža a ženy, aby neublížili tým druhým a inak žijúcim. Zaujímavé je aj to, že výsledky referenda, bez úmyslu jeho organizátorov, túto tému skutočne otvorili. Je len otázkou času, kedy sa premietnu aj do politickej roviny. Môžeme predpokladať, že to, čo sa asi zanedlho stane, sa nebude mnohým páčiť. Možno budú medzi nimi aj tí, ktorí z ohľad

noci operovali ranených. Svojím príkladom a morálkou zmobilizovali nakoniec aj ostatných ľudí. Najmä pamiatke týchto ľudí venoval autor tohoto článku svoju knihu ľudských osudov v tejto tragédii pod názvom „Nitrianske inferno“, ktorá je už rozobraná.

Veľká vďaka patrí MUDr. Róchusovi Nemečkoví, nitrianskemu lekárovi, v čase bombardovania zamestnancovi nitrianskej nemocnice, ktorý patril k prvým, ktorí sa ujali záchrany ranených organizovaním ich odvozu do nemocnice. Nielen to, patrí mu vďaka aj za to, že písomne zanechal osobné svedectvo o bombardovaní Nitry a upozorňoval obyvateľstvo Nitry, aby sa nezapadli na túto tragédiu. Dožil sa vysokého veku, ale už nie je medzi nami. Nech aj

táto pripomienka je formou vďaka Nitranov nielen za jeho ľudskú účasť, ale najmä za bezpríkladnú angažovanosť pre záchranu ranených a uchovanie pamiatky mŕtvych, ktorí sú roztrúsení po mnohých cintorínoch nielen v Nitre, ale aj v okolí, a najmä v masovom hrobe na Mestskom cintoríne v Nitre.

Nielen ľudia, ale aj všetky ľudské usadlosti, dediny a mestá majú svoje osudy a svoje dejiny. Ak smramorový blok s nápisom na pamiatku tragického bombardovania pred budovou krajského súdu v Nitre sa považuje za dostatočný pamätník tejto historickej udalosti, bolo by potom potrebné aspoň pamätnou tabuľou pripomenúť hrdinstvo nitrianskych, trnavských a topoľčianskych lekárov na čele s primárom Š. Fraštackým pri záchrane ranených obetí nezmyselného bombardovania bezbranného mesta 26. marca 1945!

EMIL VONTORČÍK

dajú znalcov aj politicko-spoločenskej situácie. Najmä preto, aby dokázali správne reagovať. Je na škodu vecí, podľa ďalšieho analytika, keď náboženský predstavitelia sú do istej miery izolovaní a osamotení vo svojom svete a veľmi nepoznajú život a problémy bežného človeka. Podľa neho sú príliš vzdialení najmä realite manželstva a rodiny. Možno aj plné kostoly ľudí, ktorých vidia na veľkých slávnostiach im skutočný stav do istej miery skresľuje. Podľa spomínaného analytika je dobré, keď duchovní pastieri s ľuďmi žijú a ich problémy ďaleko lepšie poznajú. Problémom je však to, že veľa nezmôžu, lebo sa v mnohom nemôžu správať demokraticky, ale hierarchicky. Čosi podobné konštatoval už Adolf Kolping na konci 19. storočia, pri formovaní sociálnej náuky Katolíckej cirkvi. Ešte pred prvou sociálnou encyklikou Rerum novarum napísal: „Kto by sa mal ujať robotníkov, ak nie kňazi, ktorí pochádzajú z ľudu a sú Bohom povolani šíriť vieru a vychovávať ľud. Kňazi poznajú ľud lepšie, sú nezávislí a svojej úlohy sa môžu ujať s osobným odovzdaním a obetovaním.“

Z mnohých miest dnes zaznievajú hlasy o tom, že pôsobenie cirkvi v demokratickej a občianskej spoločnosti je náročným procesom, v ktorom majú cirkvi na Slovensku veľké rezervy. Po ich polstoročnom totalitnom gniavení sa tomu ani nemôžeme čudovať. Napokon, demokracii a slobode sa musíme zodpovedne učiť všetci bez rozdielu. Pritom po láske v živote túži každý z nás.

Cirkvi v súčasnosti majú svojou činnosťou, popri hlavnom duchovnom poslaní, napomáhať aj k tvorbe ľudskejšej a spravodlivejšej spoločnosti. Ony to skutočne robia bez nároku vychovávať akéhosi „perfektného“ človeka, či „perfektnú“ spoločnosť. Učia sa

a usilujú aj sekularizujúcu spoločnosť vnímať, rešpektovať a formovať. Je to dôležitá cesta budovania tolerance k iným ľuďom, vzájomnej úcty, rešpektu a krajšieho spoluzitia. Krása života sa často prirovnáva kvetu. Jeho skutočnou ozdobou je vôňa. Ak život občianskej spoločnosti nazveme kvetom, potom hodnoty duchovna a dobra nazvime vôňou. Nimi môžeme svojou „kvapkou medu“, povedané „krylovsky“, významne prispieť do spoločného plástu vzájomnej koexistencie ľudí.

ŠTEFAN KOVÁČ ADAMOV

Môže sa stať, že vám počas svätej omše príde na rozum Stalin? Mne sa to stalo: v „kostole“. Musím použiť úvodzovky, lebo to nebol Boží chrám, hoci svojou modernou architektúrou veľmi pripomínal posvätný priestor.

Ide o súčasnú, modernú architektúru, kde víťazí železobetón, hliník, sklo, neónové svetlá, abstraktné artefakty, a zvon je umiestnený na železnom fabrickom stĺpe. Všetko to pod zástavou demagogického pauperizmu, „cirkvi chudobných“ - pamätníkov roku 1968. Z týchto hrôz poznáme nemálo príkladov. Iste mnohí pochopia, čom mám na mysli.

Teda, minule, keď som bol na svätej omši, ani neviem ako, prišlo mi v chvíľkovej roztržitosti na um moskovské metro.

Medzi mnohými koľajami podzemných železníc sveta, moskovská je určite jedinečná a úžasná. Zatiaľ čo kdekoľvek inde je prioritou funkčnosť vlakov, a dostupnosť služieb na jednotlivých zastávkach, v v ruskom hlavnom meste to tak nie je. Tu je každá stanica - a ani dve nie sú rovnaké, triumfom stĺpov, reliéfov, mozaík, malieb, štúk, mramorových a bronzových sôch, obrovských lustrov s drahými kovmi, stropných fresiek a vitráží. Niet divu, že tieto miesta sú aj chránené úradmi ako umelecké diela. Pociť, ktorí máte hneď keď sem vstúpite, je že ste nevošli do stanice verejnej hromadnej dopravy, ale, že ste sa ocitli v prepychovej podzemnej katedrále.

A naozaj, to je to, čo chcel Stalin dosiahnuť, keď na začiatku tridsiatych rokov minulého storočia si zavolať najlepších sovietskych ar-

VITTORIO MESSORI

Keď na omši myslíš na Stalina...

Jednu vec bývalý seminarista z Gruzínska pochopil: Dôležitosť krásy

chitektov a urobil im malý prejav. Jeho obsah poznáme z dobových dokumentov, ktoré boli desaťročia pod zámkom, sú dnes v týchto archívoch odborníkom prístupné.

Stalin architektom a staviteľom metra povedal v podstate toto: „Všetky veľké mestá kapitalizmu majú siete metra. Teraz nastal čas, aby sa podzemná železnica postavila aj v Moskve, v hlavnom meste Sovietskeho zväzu. Ale ja chcem, aby naše metro bolo veľmi špeciálne, kde by každá stanica - a na náklady sa nebude brať nijaký ohľad - musí byť taká, že bude prekvapovať a fascinovať všetkých, ktorí tam vstúpia. Chcem, aby moskovské metro bolo nielen majstrovským dielom inžinierstva, ale aj vrcholným dielom umenia, pri pohľade na ktoré človek zostane stát s otvorenými ústami.“

Ako je dobre známe, so Stalinom musel každý bez slova i dychu súhlasiť, lebo to bol jediný spôsob, ako si zachrániť svoju kožu, holý život. Ináč bol človek vydaný na nemilosť jeho tajnej polície, do gulagu a na smrť.

Ani žiaden z týchto architektov sa neopovážil ani len dýchať, ale diktátor, vo svojej veľkorysej blahosklonnosti, chcel dať odpoveď na otázku, ktorú čítal na tvári svojich poslucháčov. Preto im vysvetlil svoj zámer a povedal: „Viem, že si kladiete otázku, prečo vám kážem znásobiť náklady na stavbu, a to nielen pre jej funkčnosť a umelecké diela, ale aj preto, že si želám, aby aj výkop bol obrovský, lebo chcem, aby každá stanica bola obrovská ako katedrála. Ako viete, národy Sovietskeho zväzu sme zbavili nábo-

ženských povier, a zatvorili sme alebo zničili chrámy a kostoly, ikony sme dali do múzejných skladov, zvony sme roztavili, zlato kultových predmetov sme pretavili na mince. Ale ja viem, že pracujúci ľud smúti za týmito časmi, kedy aspoň raz do týždňa mohol opustiť všednosť svojich domovov a v nádhre chrámov mohol v dlhých liturgiách pokojne si oddýchnuť v obklopení krásou, skoro ako králi vo svojich palácoch. Teda chcem vyjsť v ústrety tejto nostalgii a čeliť jej tak, že pracujúci dvakrát, a to denne, budú si môcť kompenzovať túto stratenú krásu svojich katedrál. Cesta z domu do práce a z práce domov sa im bude zdať ako keby navštevovali tie najkrajšie katedrály, ktoré sme zatvorili alebo zbúrali.

Aj nový komunistický človek potrebuje krásu, a my mu je dáme!“ Nie v prežitých kostoloch, ale v podzemí Moskvy, v stanicach metra v hlavnom meste svetového komunizmu.“

Stalin, ako vieme, dlho bol bohoslovec v seminári Pravoslávnej cirkvi v Gruzínsku, teda, vyznal sa v tom. Vedel, (na rozdiel od tých, čo „sociálne angažovaní katolíci“ zabudli za niekoľko desiatok rokov), že chudobní sa nielenže nikdy a v nijakých časoch neškandalizovali nad bohatstvom a nádhre kostolov, ale vždy to cítili ako svoje právo. Právo tešiť sa z krásy, ktorá nie je vyhradená pre privilegovaných, ale otvorená pre všetkých; právo aspoň jednu hodinu do týždňa byť obklopení umeleckými dielami a cennými situáciami.

Áká je naša situácia dnes? Štát síce nebúra kostoly a na predmestiah, biskupi, kňazi, rehoľníci stavajú nové. Vznikajú žiaľ, vo väčšine prípadov, tie hrozné stavby, ktoré poznáme, kde krása chýba nielen pre neschopnosť architektov a nedostatok naozajstných umelcov (aj preto), ale až príliš často, je to zaujatosť, lebo tak to chce istá klerikálna ideológia.

Rusom Stalin dal katedrály na útechu aspoň v stanicach metra, zatiaľ čo nám ostávajú len „miesta dialógu, diskusie, spoločenského života“. To sú funkcie, pre ktoré stačí hangár, šopa či obyčajná školská trieda.

Vittorio Messori, *Il Timone*, č. 138, 12/2014